DAN NEGRESCU

ROMANUL LUI CONSTANTIN

Editura Marineasa Timişoara, 2005

I

Partidă de table cu îngerii

După câteva luni de suferinţă, Constantin muri, în ciuda opoziţiei pe care o putea manifesta un trup omenesc la 33 de ani.

Avu parte de o înmormântare mare; zic unii că jumate din Mehala ar fi fost de faţă, ceea ce era, evident, o exagerare, menită însă a dovedi şi acum, la plecare, respectul de care se bucurase, în cei câţiva ani câţi locuise acolo, din partea celor ce îl numiseră „domnul”, datorită apariţiilor sale mereu impecabile.

Mai cu seamă bătrânele străzii, atente la fiecare trecător, spuneau, în şoapta impusă de ritual, că, pe timpul verilor, Constantin purtase la el o bucăţică de material – barşon, după unele surse, luat

de la soacră-sa care croitorea fără autorizaţie – cu ajutorul căreia îşi ştergea discret încălţările, ori de câte ori o cerea praful fin al Mehalei.

Mai adăugau unele că şi servieta-i din piele, după cum lucise până mai toamna trecută, sigur trebuie să fi fost dată cu cremă de păpuci; pentru ca apoi să încheie cu acelaşi plin de regret „Păcat... că mare domn o fost”.

Lângă buza albă a locului de veci, una spuse „Ghindeşti c-o fost neamţ...”, la care cea din dreapta ei observă că „. Doară vezi. Îl îngroapă la nemţi”, fără a şti, bineînţeles, vreuna dintre ele, cât de mult îşi dorise Constantin să fie catolic; asta aşa, de dragul ordinii rituale, al muzicii de orgă şi, desigur, dacă n-ar fi presupus o anumită trecere în care el nu crezuse niciodată.

De fapt, ajunsese în groapa socrului său, bunul Petru, care, trecut prin multe, îşi cumpărase deja de câţiva ani loc în cimitir; prea devreme însă.

Nu doar vârsta celui dus le părea tuturor nefirească; l-au purtat pe ultimul drum, de Sfântul Nicolae; era o vreme crâncenă; ninsese cu trei zile înainte şi îngheţase ca în ianuarie, aşa că mulţi măhălenţi prezenţi la tristul eveniment ajunseseră la concluzia că „l-o luat şi neaua asta prea mare”.

În fapt se împlinise parcă regula enunţată de baba Ghenia cu mai bine de treizeci de ani în urmă, undeva departe, într-un sat din câmpia regăţeană; şi în privinţa timpului trăit şi a vremii de moarte.

În general, în Mehala, înmormântările aveau ceva regal, datorită măreţului dric tras de cai negri. După ce se răspândea zvonul că „o murit a lu'…", era limpede că în cel mult două zile, pe la ora prânzului, trebuie să treacă prin faţa casei cocia neagră, pentru ca peste vreo oră, două, să revină încet, greoaie, uneori atât de încărcată de coroane încât nu se vedea sicriul.

Cel mai important în toată înmormântarea era dricarul, pentru că şedea la înălţime, fiind deasupra tuturor.

Un bătrân observă odată că „ăsta nu-i baş cocist, că are bumbi galbeni". Era un soi de nemuritor în calitatea-i de angajat al lui Dumnezeu, astfel că şi cârcotaşul moş Floca i se supunea, nu doar din cauza nasturilor strălucitori, ci mai ales fiindcă „ăsta ne duce pă toţi pă lumea ailaltă. Că lucrează pântru Dumnezău".

De data aceasta însă lucrurile se desfăşuraseră altfel.

Nu era vară, lumea nu ieşise pe la porţi să privească, nicio măhăleanţă nu-şi uitase căisânele pe foc regretându-şi apoi curiozitatea. Nu-ţi venea să scoţi niciun câine afară; caii negri, nici atât.

Şi totuşi, măhălenţii veniseră în număr mare la cimitir.

Chiar previzibilă, moartea lui Constantin era simţită diferit de fiecare dintre cei apropiaţi; tânăra văduvă – deşi i se spusese că nu e bine cum gândeşte – mărturisi imediat după înmormântare că nu mai crede într-un Dumnezeu „care-i ia pe oameni aşa, fără nicio noimă.”; şi astfel a rămas să cugete până la sfârşitul vieţii ei. Ca dovadă, neştiută de alţii, se ruga în fiecare seară, conversând, însă cu cel dus, *nu* cu El.

Bunul Petru, şi aşa predispus către melancolie şi împăciuire, gândea – şi o spunea – că mai bine se ducea el, dar că socoţile se fac acolo sus şi nu în Mehala. Totuşi, până de Crăciun nu mai merse în corul bisericii, căci îşi avea şi el propria supărare către instanţele cereşti, după care, la insistenţele parohului, reveni în rândul trei unde cântau başii.

Fiul lui Constantin avea patru ani şi nu prea înţelesese ce s-a petrecut în cele câteva zile de jale, dar află apoi că Dumnezeu îl îndrăgise în aşa măsură pe tatăl său, pentru bunătatea-i exemplară, încât îl

chemase la El, în rând cu îngerii.

Ş i astfel avea să rămână el cu cea mai sinceră şi adâncă îndoială faţă de o asemenea iubire, la care – afirma după un timp – preferi să renunţi; mai ales că în copilărie nici bătrânii nu-ţi mor, dară-mi-te părinţii.

Felul lui de a gândi cele de dincolo se consolidă definitiv, în ciuda vârstei fragede, în primăvara când merseră cu mic cu mare în cimitir, la împlinirea unor luni de la moartea tatălui Constantin; doar el, deşi cel mai cuminte şi retras, găsi, probabil, că se stă prea mult pe loc.

Peste rând se afla un mormânt vechi, închis cu placă de beton; se urcă pe el şi începu să ţopăie. Toţi cei de faţă ieşiră brusc din adâncire şi întoarseră privirile către el: „Copile, ce faci – auzi el – vrei să se trezească morţii şi să vină înapoi? Cum să dansezi pe morminţi? Dă-te jos de acolo!”

Ascultător cum era, coborî ruşinat, dar rămase cu un gând: deci totuşi se poate reveni de la îngeri, fără să îi rogi prea mult. Peste câteva zile, într-o dimineaţă, se furişă către cimitir, pe drumul din spate, pe lângă casa omului fără limbă; ajuns la mormântul tatălui, urcă plin de încredere pe el şi îşi reluă ţopăiala întreruptă pe placa de beton. Vedea cum striveşte cu tălpile florile de primăvară – încă

neachitate integral la grădinar – dar se gândea că merită, dacă tot reuşeşte să-l readucă la viaţă.

După un timp se opri: nu se întâmpla nimic din ceea ce aştepta el. Niciun sunet, nicio mişcare. Brusc înţelese ceva şi plânse una de ciudă, fiindcă era clar că minte cineva: sau oamenii, sau îngerii; sau cu toţii.

Se lămuri în bună măsură mai târziu, când bunul Petru, pentru a-l linişti, îi spuse direct: „Nu trebuie să crezi tot ce spun cei mari. Unele vorbe îs mincinoase. Dar, uneori, şi câte o minciună ajută să trecă timpul mai repede, mai uşor.”.

Soţia lui Petru, deşi îşi iubise nespus ginerele, avu totuşi o reacţie cu totul diferită, chiar surprinzătoare, afirmând că „poate e mai bine aşa pentru el, măcar nu se mai chinuie şi nu mai tresare noaptea când aude vreo maşină trecând prin faţa casei. Şi-apoi. Cine ştie ce s-ar fi putut întâmpla.”

Dar astea nu le spunea vecinilor, ci doar lui Petru şi văduvei.

Urmă o primăvară urâtă, cenuşie, cu lapoviţă întârziată, noroaie şi fleşcăială. Deşi ziua creştea, dimineţile şi amiezile aveau uneori cenuşiul lucios al poleiului, deloc plăcut pentru pământeni, ba chiar aducător de rele întâmplări. Dumnezeu, pesemne supărat, din motive numai de el ştiute şi înţelese,

acolo sus, privea la creaturile sale, cugetând adânc la vreo pedeapsă. Şi cum stătea aşa, se scărpina în cap şi-n barbă, iar mătreaţa cerească începea să se aştearnă peste Mehala, meschin şi lipicios.

Pe la sfârşitul lui martie, într-o asemenea zi, oarecare, când măhălenţii ajungeau acasă de la lucru, doi indivizi băteau la poarta casei lui Petru; el le deschise şi îi pofti în curte.

Ceea ce i se părea ciudat era faptul că amândoi aveau haine de piele, negre, atât de identice încât, la prima vedere, ai fi zis că sunt gemeni.

Nu se prezentară, ci îi spuseră scurt şi răspicat, dar totuşi politicos, că îl caută pe Constantin. Intre timp, veni afară şi soţia lui Petru, care, deşi nu ştia româneşte, înţelese că e ceva în neregulă. Petru îi confirmă ungureşte bănuielile, ceea ce îi făcu pe cei doi străini să strâmbe din nas destul de evident.

Calm, cum era de obicei, Petru le explică realitatea: Constantin murise de câteva luni. Dar, cei doi îi replicară, aproape simultan, că nu-l cred.

Ajunse acasă şi văduva; de cum îi văzu pe cei doi în negru, îşi aminti de frământările nocturne ale lui Constantin, ce duraseră până în ultimele nopţi de viaţă. Deşi purta doliu, primi din partea celor doi acelaşi dezarmant verdict: „nu vă credem!”

Apoi, unul dintre ei, probabil mai mare în grad, decise: „ne veţi duce până la cimitir, să vedem mormântul, oricât ar fi de departe”. Femeia se supuse şi plecă împreună cu ei, în timp ce Petru îi murmură soţiei sale, pe limba ei, spre a nu fi înţeles: „ăştia nici în mormânt nu te lasă în pace.”.

După aproximativ o oră se întoarseră. Cei doi străini erau vădit mulţumiţi, constatând că nu au venit degeaba din capitală până aici; ba chiar îşi cereau scuze pentru deranj, când apăru fiul lui Constantin.

Cei doi rămaseră aproape muţi, nu pentru că le-ar fi păsat de un copil de nici cinci ani, ci fiincă îşi dădeau seama că le scăpase o sursă de informaţii. Deşi verificaseră şi registrul cimitirului parohial, viermele îndoielii părea că îşi făcea loc clipă de clipă în minţile lor: de ce nu li se adusese la cunoştinţă faptul că există un urmaş al lui Constantin?

Chemat de mamă, copilul veni şi se prezentă. Din nou, cel care părea mai mare în grad luă iniţiativa şi, aplecându-se către băiat, îl întrebă pe un ton inconfundabil: „Ia spune-i tu la nenea, totuşi. Tata nu e acasă?”

Primi un răspuns dezarmant de sincer şi scurt: „Nu.”

Omul în haină neagră de piele nu se lăsă însă:

„Dar ia mai spune-i tu la nenea, oare nu ştii unde a plecat tata?”

În acel moment, copilul avu parcă o revelaţie retrospectivă; îl văzu, pentru o clipă, pe tatăl său faţă-n faţă cu bunul Petru, aruncând zarurile, dar, conştient în acelaşi timp de cele întâmplate, răspunse cu convingere: „Ba da, ştiu, s-a dus să joace o partidă de table cu îngerii!”

De data aceasta cei doi erau satisfăcuţi; dacă şi copilul se scrântise, înseamnă că într-adevăr Constantin era mort.

II

Cel dintâi şi primul

Burta femeii rămase destul de mare şi după opintirea care aduse la lumină un făt. Fierbinţeala de august din câmpia regăţeană împovăra şi mai mult truda firii, căci, precum observă moaşa, „după treizeci măruntaiele încep să obosească şi te scremi mai mult”.

Baba Ghenia ştia totul despre venirea pe lume, dar, pare-se, în acelaşi timp, şi despre plecări; era şi

motivul pentru care sătenii se cam fereau de vorba ei, ba chiar se temeau de ea.

Cei mai mulţi ar fi preferat să nici nu o cheme la moşit, dar nu prea aveau încotro, pentru că, preţ de câteva sate în întinderea câmpiei, era singura care se încumeta să pună mâna pe boţul viu însângerat şi să-l tragă spre lumea aceasta. Aşa făcuse şi acum cu fătul ce nu contenea să strige, probabil şi de cald ce-i era.

Baba Ghenia avea un obicei care-i înfricoşa pe toţi: de îndată ce vedea copilul ieşit întreg, spunea în gura mare, să audă proaspeţii părinţi, dar şi bunicii, dacă erau pe aproape, ce soartă va avea.

Şi, de regulă, cuprinsă de o anume invidie a ursitoarei, Ghenia nu prevestea nimic bun; adică, indiferent de situaţie, profeţia avea ceva sumbru, nu neapărat răutăcios, cât rece, implacabil, ca o socoteală pe care nu o mai putea schimba cineva, nici chiar plecat la capătul pământului.

Din această pricină, de fiecare dată, tatăl stătea pe aproape cu sticla cu ţuică – sau măcar un vin – desigur nu pentru a se omeni în noua sau repetata-i calitate, ci din dorinţa de a fi cât mai prompt la apariţia Gheniei, ieşită din camera lehuzei spre a se spăla pe mâini şi a ursi neîntrebată. Vederea sticlei şi a paharului plin, în aşteptare, amâna sau chiar anula

uneori impulsurile proorociţei din câmpie.

Tatăl lui Constantin, proprietar al cârciumei din sat, era pregătit în mod deosebit şi cu un ţoi mare. Dar baba Ghenia nu mai apărea.

Intre timp, tânăra femeie, deşi sleită de căldură şi venirea fiului, se mai opinti de câteva ori, îndemnată de moaşă, aducând în lume şi o fetiţă.

Ghenia o privi pe mamă, se uită la gemeni prelung, poate chiar prea insistent, aproape sfredelitor, dar asta pentru că nu i se mai întâmplase demult să scoată la lumină doi deodată.

Era ceva cu ăştia veniţi laolaltă; mai demult, când tot aşa scosese doi, unul murise imediat; altădată, primul îl trase afară mort; chiar trase de el că mamă-sa îşi dăduse duhul, probabil, din pricina lui; al doilea avea zile. Ghenia îşi zicea că primul n-are pereche, iar al doilea ia tot ce poate de la el sfârşindu-l; cu siguranţă că aşa e.

De data aceasta, în aparenţă, era bine.

Ieşi apoi, lăsând uşa deschisă după ea; o întâmpină deîndată tatăl celor doi, întinzându-i băutura în speranţa că baba nu va avea timp să caşte gura. Dar Ghenia trebuia să-şi spele mâinile cu care trudise de două ori mai mult ca de obicei şi pe care

era de două ori mai mult sânge decât la o moşire obişnuită.

Merse către ligheanul nou cu apă caldă, cumpărat de tată special pentru acest eveniment şi, ca şi cum nu vedea pe nimeni, începu să spună tărăgănat: „Cu fata nu va fi nimic. Băiatul a ieşit cel dintâi, deci va pleca primul; a venit pe arşiţă, aşa că se va duce pe ger cumplit”.

Îşi uscă mâinile cu un ştergar aspru, dădu pe gât lichidul din ţoi şi mai ceru unul. Tatăl îndrăzni să spună doar „Lasă, maică Ghenia, îl vom duce departe de aici şi va fi bine”.

După încă o înghiţitură prelungă, baba adăugă aproape fericită că îşi poate duce până la capăt cugetarea, căci, poate, dacă tânărul tată ar fi tăcut, ea nu şi-ar fi desăvârşit zicerea: „Că bine spui, dacă a scâncit prima dată în patul mă-sii, va trece la tăcere departe, tare departe.”

Apoi plecă.

A doua zi, de dimineaţă, primarul (în acelaşi timp, ofiţer al Stării Civile din comună) aşeză mulţumit lângă masa de birou cele două sticle aduse de cârciumarul împlinit, apoi, tacticos, îşi verifică peniţa (primise chiar ieri una nouă nemţească „Klapps”, de la un vaporean din Brăila) şi începu să

noteze în registru:

” luna August, ziua douăzeci şi opt, ora nouă înainte de amiazi.

În ziua de douăzeci şi şapte, ale prezentei luni, la orele patru după amiazi, s-a născut la casa părinţilor săi, un copil de sex bărbătesc căruia i s-a dat prenumele

CONSTANTIN.”

III

Moartea şobolanului Mihai

La vârsta de 17 ani – către 18 – Constantin nu era revoltat din pricina condiţiilor de detenţie pe care trebuia să le suporte, cât mai curând de cauzele ce au dus la ele.

În calitate de elev eminent al unui liceu din capitală, înţelesese să-şi îndeplinească exemplar toate atribuţiile, inclusiv pe cea de şef al colegilor săi întru credinţă şi convingeri, nu doar învăţătură; cu toate acestea, termenul de „cuib” i se părea discutabil prin nuanţa sa fie viperină, fie clocitoare. Le spusese chiar şi unora mai mari: „nu suntem nici răi ca şerpii, nici

proşti ca ouătoarele”.

Incinta, cu cei aproximativ doi metri pătraţi, cel mult, după socoteala lui, îi era suficientă. Câteva zăbrele deasupra asigurau o lumânare mulţumitoare, în opinia tânărului încarcerat; până aproape de apusul soarelui.

Pardoseala, în schimb, îi crease probleme în primele câteva zile şi nopţi, căci era, în fapt, de la perete la perete, numai din gratii, pe sub care se prelingea încet dar constant o apă puturoasă şi groasă şi noduroasă, adeverindu-i că şi ceilalţi, nevăzuţi, neştiuţi şi neauziţi, îşi făceau nevoile asemenea lui. După câteva zile, ajunse la concluzia că puţinătatea hranei constituia o binefacere în acel loc.

În prima noapte, oricum, nu dormi din cauza frigului, a duhorii şi a neadaptării la ceea ce avea să fie, în nopţile următorilor câţiva ani, patul lui Constantin.

Nici vigoarea de adolescent nu îi mai folosi însă la nimic în a doua noapte. Încercă întâi să se culce în lungul gratiilor, dar, în momentul în care era cât pe ce să aţipească, simţi ceva rece şi umed la călcâiul drept; ajunsese în celulă doar cu pantoful stâng; celălalt se pierduse în învălmăşeala din camionul armatei cu care fuseseră aduşi mai mulţi la închisoare; probabil în

timpul coborârii deloc line, să-i fi căzut. Constantin avea picioare mici, astfel încât cel descălţat, simţind dezmorţirea adusă de somn, alunecă printre gratii în zoaiele apei care seara devenea parcă mai greoaie şi mult mai bulzoasă.

Tresări brusc şi îşi trase piciorul; ciorapul devenise greu şi puţea parcă mai tare decât zeama vâscoasă în care se îmbibase. Constantin judecă scurt situaţia şi trase concluzia că nu era nimic de făcut. Dacă aştepta bidonul cu apă de băut – dimineaţa – oricum insuficientă pentru a-şi clăti ciorapul, însemna ca următoarele două zile să rămână doar cu pâinea şi fiertura sărată de varză. Intre sete şi umezeala groasă a ciorapului, o alese pe aceasta din urmă. După o sumară măsurătoare, decise că va dormi, probabil, destul de bine, invers decât încercase; urma să se întindă doar ziua. Îşi îndoi genunchii, se spijini de perete şi adormi.

Poate şi datorită funcţiei sale, Constantin făcea parte din lotul norocoşilor, dar, în mod surprinzător, acest aspect avea să-l ştie mult mai târziu şi departe de locul în care era întemniţat, de la domnul Ştefan, care îşi petrecea, cam în aceeaşi perioadă, timpul tinereţii într-o tabără de muncă pentru cei cu sânge necorespunzător vremurilor, după cum rezulta şi din

legitimaţia primită de la autorităţile competente.

Domnul Ştefan avea să afle, după un număr de ani, de la un fost ofiţer al armatei, că în capitală fuseseră culeşi o mulţime de tineri, liceeni şi studenţi şi căraţi cu camioanele spre o curte mare; era noapte şi au fost coborâţi în grabă; reflectoarele aproape că le luau vederea, iar fetele, mai cu seamă, plângeau; unele de frig, altele pentru că presimţeau ceva.

Băieţii căutau să le ia apărarea îmbrăţişându-le; unii, mai fricoşi, începuseră să strige – purtând în glas o disperare inconfundabilă – „n-am făcut nimic, n-am împuşcat pe nimeni.”, sau „aşa ne-a spus domnul de filosofie.”, sau „cel de religie.”.

Dar, ciudat şi neguros era faptul că nici soldaţii, nici gradaţii nu răspundeau în vreun fel la implorări sau lacrimi, ci, cu o vădită nervozitate împletită cu muţenia impusă de ordinele superiorului, îşi pregăteau muniţia de război.

Unul dintre ofiţeri ieşi în faţă şi îi rugă frumos să se potolească: nu vor păţi nimic, Comandantul ştie că sunt nişte tineri căzuţi în mrejele unor conducători lipsiţi de scrupule şi dornici doar de putere, chiar sacrificând ce are ţara mai bun; aceia ar trebui să fie aici şi nu ei, tinerii nevinovaţi; el vine chiar acum de la Conducerea Statului cu ordin să fie lăsaţi liberi, dar

asta să nu o spună nimănui spre a nu se crede că în ţara noastră faci ce vrei, iar cei de sus închid ochii la orice.

Sutele de tineri amuţiră, doar câte o fată mai izbucnea în hohote, incapabilă să se stăpânească sau să creadă cele auzite.

Ofiţerul încheie pe un ton de sinceră dojană părintească: „În spatele vostru se întinde câmpul deschis; o luaţi la fugă şi alergaţi cât puteţi. Să nu vă mai văd... Şi... copii... să nu mai faceţi prostii că nu merită să plătiţi pentru mârşăviile altora!”

În aceste ultime cuvinte răzbătea regretul sincer, inutil şi rar al celui care execută ordinele.

De fapt, după ani de zile, când avea să-i povestească domnului Ştefan toate acestea, fostul ofiţer nu mai ştia sigur dacă acele cuvinte fuseseră rostite sau doar frământate de cel care între timp îşi desfăcuse discret tocul pistolului.

O singură clipă stăpâni o tăcere absolută în care toţi auziră de foarte departe un tren şi lătratul unui câine; ca un îndemn către câmpia de care li se vorbise ceva mai înainte. Asemeni unei prelungiri ale acestor chemări, dintr-odată, tinerii se întoarseră şi o rupseră la fugă. Lumina reflectoarelor le-o luă însă înainte, parcă pentru a le uşura goana şi a le deschide

calea.

După câteva clipe începură să se audă, concomitent, strigătele sălbatice şi îngrozite ale celor ce ajunseseră primii la zidul alb şi înalt al cazarmei, dar şi răpăitul mitralierelor.

Fidel instrucţiunilor primite, ofiţerul trăgea şi el, cu pistolul, dar la grămadă, pentru a nu-şi reproşa vreodată că a ochit pe viu.

Dintr-un motiv necunoscut, fetele se întorceau şi fugeau către trăgători; era ca şi cum sperau că vor fi cruţate. Unele, într-un acces al ultimei răsuflări şi absurdităţi, îşi rupeau bluzele, arătându-şi sânii însângeraţi în faţa unor automate care acţionau la ordin, dar nu la rugăminţi şi disperare.

Băieţii mai încercau să sară zidul, dar pe albul îngheţat al varului, deveneau ţinte ideale chiar şi pentru începătorii din pluton.

„Au murit atunci tare mulţi tineri şi tare multe fete. Şi ce frumoase erau unele.” încheie ofiţerul relatarea, luându-şi radioul de la reparat, din atelierul domnului Ştefan.

Un camion rămăsese însă în întuneric, la depărtare, iar cei din el nu văzuseră nimic şi nici nu auziseră mare lucru. Sub prelata aceluia se aflase şi Constantin.

Se trezi la o oră incertă pentru el, căci nu avea cu ce să măsoare timpul, dar printre zăbrele răzbătea deja ceva din lumina avară a iernii.

Îşi simţea genunchii înţepeniţi şi oarecum împovăraţi, dar nu din pricina dormitului încovrigat; îşi ridică greoi pleoapele şi avu o instantanee zvâcnire, interioară doar, căci altminteri nu-i îngăduiau pereţii celulei: de la apropierea nefirească, hidoasă chiar, a propriilor genunchi, îl privea, cu mustăţi tremurătoare şi coada aşternută în lungul gambelor lui crispate, un şobolan.

Neştiind cum să reacţioneze, Constantin îşi înfrână teama îmbinată deplin cu scârba şi începu prin a-l cerceta; adică exact ceea ce făcea şi vietatea de pe genunchii lui, probabil de mai mult timp.

Nu era nici mare ca în poveşti, nici mic încât să-l poţi ignora: era un şobolan aparte, adaptat la mediul său; prin urmare, nu avea blană lucioasă ci scârnavă, plină de resturile metabolice prin care înota zi şi noapte; coada îi era răpănoasă din cauza crustei ce se păstra pe ea în unele locuri.

Văzându-se, la rândul său, privit, şobolanul încercă parcă să se ridice pe labele din spate, arătându-şi pântecul respingător, acoperit cu cicatrici şi smocuri de păr rămase pe piele din pricina scârnei

aproape uscate la căldura genunchilor lui Constantin.

În acel moment însă tânărul se ridică brusc, iar şobolanul căzu pe gratii chiţăind furios.

Primul gând al lui Constantin fu acela că, şi dacă rozătoarea va rămâne cu el, trebuie să ştie din prima zi cine e stăpânul revirului, cum le spusese nu demult, profesorul de biologie, un neamţ îndrăgind nobleţea lupilor.

Şobolanul avea nevoie de cineva, după cât de costeliv era, iar acest lucru se adeveri pe la ora amiezii, socotind după lumina dinspre zăbrele, când, prin fanta uşii de fier, apăru un fel de pâine neagră, verzuie de la mucegai, un blid cu varză fiartă şi un bidon de tablă cu apă.

Fără a-şi pune problema să alunge vietatea – oricât era de respingătoare -Constantin aşeză pe o gratie mai lată câteva buncăţele de pâine şi fire de varză. Şobolanul înţelese numaidecât mesajul şi înghiţi totul hulpav, cioflăind atât de scârbos pentru auzul lui Constantin, încât acesta îşi regretă îndată dărnicia.

Gestul tânărului continuă în zilele şi săptămânile următoare, convertindu-se în ritual.

Ş obolanul devenea însă tot mai corpolent, apărând la un moment dat riscul să nu mai poată

pleca printre gratiile ce ţineau loc de pardoseală, după ce îşi mânca porţia; iar aceasta creştea de la o întâlnire la alta, căci animalul se uita tot mai rugător la Constantin, până în ziua în care, nemulţumit de cât primise, chiţăi sinistru şi sări direct în blidul cu varză.

În acel moment Constantin avu o revelaţie: retrăia, în compania acestui guzgan tot mai gras, lucios şi obraznic (înota deja mai puţin prin zeama de sub gratii), ceea ce îl adusese pe el aici, în această celulă respingătoare, iar pe alţii (nu ştia de ei) la zidul alb al cazarmei.

Simţea aceeaşi trădare josnică, ordinară, din partea şobolanlui, pe care o încercase cu luni de zile înainte, când fusese luat de la liceu şi aruncat ca un sac cu moloz în camionul armatei, trebuind să asculte, între timp, şi vorbele unui ofiţer plin de zel, indignare şi răcnete din care reieşea că „lasă. Vă scoatem noi turbarea din cap. Să nu mai vreţi voi să fiţi mari şi tari, potăile dracului."

Încă din primele ore ale acelei neaşteptate schimbări, se întrebase de ce este el de vină, de ce colegii lui şi nu cei pe care îi ascultaseră de dragul ordinii, al disciplinei şi mai puţin dintr-o pornire de încredere care, oricum, s-ar fi dovedit prostească până la urmă, după cum aveau să o demonstreze

evenimentele.

Se uită la şobolanul mai mult decât impertinent şi gândi cu voce tare: „poate a venit vremea să te botez. Ce-ar fi să-ţi zic Mihai?”

Ş i acesta îi rămase numele, dar nu pentru mult timp.

Următoarele zile trecură sub semnul sporirii constante a lăcomiei lui Mihai; şobolanul chiar părea să fi înţeles botezul ca pe un soi de legitimare incontestabilă a prezenţei sale în viaţa celui ce îl hrănea, vădind un comportament care îl făcu pe Constantin să se gândească tot mai mult la cuvintele mentorului său, un om a cărui probitate crescuse, în viziunea liceanului, după aflarea faptului că asculta de strălucitul absolvent al unei universităţi germane: „Temelia oricărei lucrări o reprezintă ordinea şi fidelitatea, iar cel care se foloseşte de noi încălcând-o pe cea din urmă, trebuie zdrobit.”

La ora a ceea ce însemna prânzul pentru Constantin, şobolanul Mihai aştepta deja apariţia blidului cu îndătinata varză sleită şi sărată din abundenţă.

Conştient că s-ar putea pomeni cu rozătoarea lângă obraz, tânărul puse imediat fiertura jos, pe gratii; Mihai îşi intră de îndată în abuzivele drepturi,

încălecând blidul.

Constantin îl privi din spate, apoi încetişor îşi scoase şoseta de pe piciorul neîncălţat, ajunsă un fel de crustă textilă, şi-o trase pe mâna dreaptă şi apucă şobolanul de gât strângându-l hotărât şi fără urmă de regret; Mihai chiţcăia feroce încercând să muşte şi să zgârie menghina necruţătoare, dar botul lacom şi dinţos cu fire de varză şi ghearele cu urme de scârnă umană nimereau armura duhnitoare de pe degetele celui ce-l îngrăşase.

Lucid, cum fusese din copilărie şi cum avea să fie în continuare, Constantin strânse cu atenţie până când lui Mihai începură să-i apară primii stropi de sânge în jurul orbitelor; apoi o apăsare bruscă şi fără ezitări aduse rezultatul dorit: ochii însângeraţi ai şobolanului săriră de la locul lor împroşcând uşa metalică prin care de atâtea ori intrase mâncarea ce avea să-l piardă.

Mihai continua să se zbată; erau mai curând nişte convulsii. Constantin ştia însă din copilărie că şobolanii nu mor prin orbire; dimpotrivă, bunicul său îi spunea că acela căruia i-ai scos ochii îi duce şi pe ceilalţi după el. Nu prea înţelesese el nici atunci ce vrea să însemne exact învăţătura în doi peri a bătrânului, dar acum trebuia să ducă treaba până la

capăt: slăbi strânsoarea şi, apucându-l pe Mihai de coadă, îl izbi de zidul celulei cu toată furia tânărului pângărit în fidelitatea sa.

În acel moment, părea că şobolanul se lipise pe tencuiala incertă, pentru ca imediat după aceea să se desprindă în bucăţi de carne cu blană şi lichid roşu-negricios. În clipele ce urmară, pe perete rămase doar o pată mare de sânge în mijlocul căreia atârnau nişte intestine puturoase, întinse parcă într-o prelungire cu botul nesuferit al rozătoarei.

În timp ce privea zidul, Constantin simţi instinctiv că mai păstra ceva din neobrăzata dihanie: în mână ţinea coada lui Mihai. Strânse atent toate resturile şi le aruncă printre gratii în scursoarea de unde veniseră, întrupate însă, cu câteva luni înainte.

Îşi cercetă cu atenţie blidul: una din labele îngheroşate ale celui ce fusese până de curând şobolanul Mihai, stătea printre firele de varză. O aruncă şi pe aceea, după care începu să-şi servească prânzul, căci – îşi spunea – pentru moartea unui trădător nu merită să rămâi nemâncat.

În timp ce îşi mesteca ultima îmbucătură de pâine de pe care răsese jos floarea de mucegai, Constantin simţea tot mai convingător că, indiferent cât va mai sta în acel loc, prin zdrobirea şobolanului

Mihai răzbunase toate infidelităţile, adică trădările, cărora le căzuse victimă până acum. Bău apoi restul de apă care i se păru mult mai limpede ca altădată, reuşind chiar să-şi spele o greaţă de care – cu puţină vreme înainte – nu ştia exact cum va scăpa.

Nu numai că nu avea să mai zacă mult, dar peste trei ani primea deja înalte decoraţii.

IV

Relatările domnului Ştefan

În afara sexului, a masculinităţii deci, domnului Ştefan şi lui Constantin le erau comune alte câteva lucruri, în ciuda faptului că aveau să se cunoască abia după război, în condiţii neutre, profesionale pentru cel dintâi. Ambii fuseseră o vreme deţinuţi în timpul conflagraţiei, pentru cauze total diferite în aparenţă, căci izvorau amândouă din aceeaşi rădăcină a răului.

Probabil că dacă ar mai fi trăit, adică nu cădea pradă şi iernii aceleia aprige, Constantin apuca, asemenea lui Ştefan, încă o încarcerare, de data aceasta postbelică; sau, cine ştie.

Cealaltă trăsătură definitorie pentru cei doi era admiraţia necondiţionată faţă de ceea ce e nemţesc,

indiferent de domeniu.

Dacă în cazul lui Constantin totul pornea din auzite şi dintr-o anume educaţie, primită în capitală, conjunctural – aşa cum e transmisă din totdeauna prin slujitorii plătiţi de stat –, în privinţa domnului Ştefan lucrurile stăteau puţin altfel, mai complex.

Era născut într-un sat bănăţean, aproape de centru, mai către Dunăre totuşi, unde tatăl său fusese medic de plasă, respectat de toţi muntenii din şapte aşezări împrejur, pentru tratamentele prescrise, dar mai cu seamă pentru cum le redacta. Doctorul Emanuel scria reţetele caligrafic, pe latineşte, după care le expedia farmaciilor serioase din oraşe mai apropiate sau, la nevoie, mai îndepărtate. Niciodată nu-i lipsea trabucul fin din colţul gurii. Dar asta se întâmpla demult, înaintea primului război mondial.

Oricum, domnul Ştefan îşi începea întotdeauna povestirea, cu o afirmaţie pilduitoare: „era un om acolo, în.” şi urma numele locului natal unde, obligatoriu trebuie să fi trăit câte un exemplu pentru orice întâmplare omenească. Sau, dacă nu, în mod cert inventa el unul.

Atunci când Constantin intră în atelierul domnului Ştefan, având sub braţ un radio nemţesc, depanatorul tocmai îi relata unui alt client că „a trăit

acolo în. Un om cu o coadă cât de cal”, completându-i amintirile despre cele ce se zvoneau prin capitală înainte de război; din tonul domnului Ştefan se insinua clar ideea că, oricât era de fabulos personajul conducător, totuşi, cel care trăise „acolo, în.”, adică în satul de munte, fusese superior în ceea ce priveşte dimensiunile bărbăţiei.

Bucuros că îşi aude din nou radioul, omul cu povestea din capitală se învoi: „Domnu’ Ştefan, o fi fost mai mare, dacă ziceţi dumneavoastră...”. Plăti şi plecă mulţumit.

Constantin aşteptă puţin, suficient însă pentru a-şi face o idee despre meşter şi atelierul său aflat în centrul oraşului.

Apoi îi arătă aparatul care nu voia să mai prindă niciun post. Ştefan intră în transă: „dragă domnule, radioul ăsta e un lucru mare, e nemţesc.”

La care, Constantin, uşor iritat, din mai multe motive, răspunse oarecum sec şi tăios „Ştiu!”, ceea ce însă pe domnul Ştefan, aflat în stare de graţie, nu-l impresionă deloc; dimpotrivă: „Nu ştiţi nimic. După ce îl repar, o să ţină mai mult decât o să trăiţi, oricât de tânăr sunteţi.”.

Ş tefan nu putea şti cât adevăr spusese – fără nicio răutate – căci nu aveau să se mai vadă niciodată,

probabil nici să mai audă unul de celălalt.

Scoase capacul din spate al aparatului şi privi cu admiraţie, apoi continuă: „Singurii care fac aşa lucruri serioase sunt nemţii şi americanii. Restul, dragă domnule, e rahat.”

Constantin devenea tot mai contrariat, astfel încât, fără ocolişuri, îl întrebă pe domnul Ştefan: „Dar, dumneavoastră… nu sunteţi dintre cei umblaţi pe la sinagogă??”

Meşterul, surâzând, îi răspunse: „Domnule, religia mea este lampa de radio. Restul sunt poveşti şi dobitocii.”

Constantin simţi însă nevoia să continue la fel de interogativ şi intrigat: „Bine. Dar ia spuneţi, în timpul războiului, nu aţi avut probleme cu ăştia, ai noştri, înţelegeţi dumneavoastră la cine mă refer?”

Fostul elev îşi amintea, cu oarecare indiferenţă, de unele întâmplări din capitală, printre altele şi de bătaia cruntă, provocată sub conducerea lui, în faţa unui liceu confesional, în urma căreia câteva zeci de tineri ajunseseră în spital, pe când el primi laudele unor superiori dintre care unii îi erau şi profesori. Important era că nu murise nimeni; aparenţele fuseseră acelea ale unei încăierări bezmetice între liceenii claselor terminale; adică exact precum i se

ceruse şi cum reuşise printr-o organizare impecabilă, în asemenea măsură încât, înşişi colegii săi nu ştiuseră precis pe cine snopiseră în bătaie.

Nici în ziua de azi, stând în atelierul lui Ştefan, nu înţelegea cu ce greşise, dar, poate, nici de ce o făcuse.

„Dragă domnule, – reîncepu gazda, în timp ce studia o lampă înnegrită de fum, extirpată cu mână de chirurg din măruntaiele radioului – eu nu te cunosc. Nu ştiu de unde vii, dar să ştii că ăia au fost mari români. Eu i-am cunoscut aici la noi. Chiar pe şeful lor l-am cunoscut. Şi ăla un mare român. Când a început circul în capitală, a venit la mine şi mi-a spus” Domnule Ştefan, ştiţi că eu nu am de împărţit ceva cu dumneavoastră, vedeţi-vă de treabă că nu se va întâmpla nimic. De mâine va fi câte un băiat de la noi, în faţa atelierului, ca să vă păzească”.

Constantin nu prea ştia ce să mai creadă. Ştefan îi povesti, în treacăt şi de cele auzite de la un ofiţer din capitală.

„Ş i uite aşa, domnul meu – continuă ciudatul meşter – de dimineaţă venea un tânăr care, până la prânz, se plimba prin faţa casei şi, dacă se apropia cineva, îi spunea” Intraţi, că domnul Ştefan vă aşteaptă şi lucrează bine.” Păi sigur că, după ce îşi

încheia tura, îl pofteam înăuntru la o cafea.

Pe cel de după-masă nu-l chemam că se grăbea mereu, avea copil mic. Mi-a şi spus odată, când i-am dat o ciocolată pentru doamna lui „Domnu' Ştefan, io nu ştiu ce vor ăia din capitală, da mai dăi şi dracului." El stătea mai puţin şi pentru că se întuneca destul de repede.

Cred că aşa a şi reuşit cineva să-mi mâzgălească firma într-o noapte.

Dimineaţa însă a şi venit domnul Horea, şeful de care ţi-am spus, s-a uitat şi mi-a zis doar că „Dă-i în mă-sa de tâmpiţi. Că de mai mult nu sunt în stare." Apoi a plecat furios.

Pe la prânz a trimis un camarad mai tânăr cu nişte flori pentru nevastă-mea şi o sticlă de vin românesc pentru mine. Aşa că, domnule, cam aşa a fost pe aici."

Intre timp, domnul Ştefan pusese diagnosticul, în gând, iar apoi îl rosti: „Lampa de sunet s-a ars. Înseamnă că nu l-aţi ţinut unde trebuie, pentru că piesele nemţeşti, în condiţii normale, nu se strică niciodată."

Constantin simţea din nou că îşi iese din pepeni, având impresia, chiar certitudinea, că interlocutorul său, asemenea unora pe care-i

cunoscuse în perioada liceului, manifesta un soi de aroganţă dispreţuitoare faţă de ceilalţi; de data aceasta însă greşea profund, căci Ştefan nu-l blama cu nimic mai mult decât pe alţii, ci doar se închina la perfecţiunea aparaturii nemţeşti, în felul său propriu şi inconfundabil.

Voind parcă să-l stârnească, la rândul său, pentru a-l scoate implicit din transa tehnică în care persista, Constantin îl întrebă pe intransigentul meşter, undeva între ţâfnă şi răceală controlată: „Acum. N-o să-mi spuneţi şi că n-aţi fost în tabără de muncă."

Domnul Ştefan începu deîndată, vizibil cuprins de plăcerea nesfârşitei înlănţuiri a povestirii: „Dragă domnule, am fost, prin Regat, la carieră de piatră, dar n-am avut probleme cu soldaţii noştri, români, vreau să zic. Odată a trecut pe acolo un tren cu armată germană. Ăia au tras de la ferestre înspre noi, aşa, din distracţie, dar nu ne-au nimerit. Căpitanul, care conducea tabăra, cum o numeşti dumneata, i-a înjurat, iar apoi, în ziua aia, ne-a dublat porţia de mâncare şi ne-a spus strigând, dar fără răutate" lăsaţi, mă băieţi, că toţi suntem nişte amărâţi." Eu am fost lăsat şi acasă, în concediu, că aveam trei copii mici.

După ce s-a terminat totul, am vrut să-i fac cadou domnului Horea un radio montat de mine, aşa, pentru cât de cumsecade a fost, dar a refuzat. În câteva zile l-au prins şi l-au împuşcat că, cică, era trădător. Şi chiar că a fost un mare român. Voia ordine pentru ai lui.”

„Da, zise Constantin, îngândurat – povestiţi frumos.”

Răspunsul argumentat al lui Ştefan veni prompt: „Domnule, eu nu povestesc, adică nu inventez pentru clienţi, eu îţi spun cum a fost!”

De data aceasta Constantin îşi stăpâni pornirea şi nici nu avea încotro, căci discursul replicantului continuă aproape instantaneu: „Acum îl vom chema pe Hansi, un fel de ucenic.” şi îi rosti iarăşi numele, spunând în germană, în direcţia unei uşi întredeschise „Du-te în şpais şi, din borcanul mare pentru dunsturi, adu-mi o lampă de sunet!”

Apoi îl lămuri pe Constantin, care ştia ceva nemţeşte, dar nu proporţional cu admiraţia faţă de poporul respectiv:” Trebuie să ţin ascunse unele piese, pe cele nemţeşti mai ales, că ăştia de acum vin să mă verifice. Cu ei nu poţi nimic.

Chiar săptămâna trecută au fost. Unul dintre ei era băiatul care făcea tura de dimineaţă în timpul

războiului; s-a făcut întâi că nu mă cunoaşte, iar când am rămas singuri, mi-a zis „Domnu Ştefan, asta e... cu ăştia nu te poţi înţelege... domnu Horea, cu o zi înainte de a fi arestat, mi-a şoptit” Băiete, dacă poţi, treci la ei... ai nevastă, copil de crescut, altfel eşti terminat.”

L-am înţeles... băiatul a mai adăugat: „Domnu Ştefan, cred că nu vă pot ajuta!”

Ş i plecă, nu înainte de a consemna că „în casa meseriaşului nu s-a găsit nimic care să submineze munca cinstită a poporului”. Dar asta Ştefan nu avea de unde să o mai ştie.

În timp ce Constantin îşi cerceta ceasul, intră în camera-atelier un tânăr, bătrânicios, cu aspect decrepit, ţinând în mâna dreaptă piesa cerută. Salută şi nemţeşte şi româneşte.

„Bine Hansi, e foarte bine.” spuse meşterul,” acum poţi să te întorci la porumbei... Băiatul ăsta a trăit o dramă – continuă Ştefan explicându-i clientului – iar eu l-am luat la atelier, că nu mai are pe nimeni. Când s-a întors din război era mut. Îi tremurau mâinile şi mai tare. L-am luat să ţină ordine printre scule şi piese de schimb. Să ai un neamţ pentru aşa ceva înseamnă aproape perfecţiune.

De fapt numai cu ăştia faci tehnică... mai

colaborez şi cu domnul Ludwig, e instalator şi tinichigiu. Face de la ştanţări la decupări cu foarfeca, orice, dar şi el mai pe ascuns. Că nu se ştie. Deci Hansi, nenorocitul, e de aici dintr-un sat de şvabi. A fost luat în armata germană. Domnule, ce tehnică aveau. Ludwig, când a fost prizonier la sârbii lui Tito, zice că a băgat mâna într-o ţeavă de tun nemţesc capturat; cum era şlefuită. Nu-ţi venea să crezi!

Deci, Hansi a ajuns într-o unitate care făcea curat în marea câmpie, adică omorau toată populaţia şi apoi aprindeau satul. De fapt, el era în ariergardă, nu împuşca pe nimeni, ci dădea doar cu aruncătorul de flăcări; dar, după ce verifica dacă erau toţi morţi de-a binelea.

Comandantul companiei de curăţenie era un maior, om foarte fin, chiar rafinat, aş crede… fredona şi fluiera în permanenţă Mozart… de preferinţă uvertura la *Flautul fermecat;* între timp s-a aflat despre el că absolvise conservatorul de muzică şi că era un mare cunoscător. Într-un sat s-au oprit la margine, mai era o singură colibă. Nu prea aveau ăia case. Îmi spunea cineva că se ştergeau cu cioclodul de la cucuruz. De mai multe ori cu acelaşi. Hansi a ajuns cu aruncătorul lui de flăcări şi, înainte de a da primul jet, a intrat să verifice dacă toţi sunt morţi. A ieşit şi i-

a spus maiorului, rămas de data aceasta mai la urmă, că totul e în regulă, numai că tocmai în timp ce raporta, iar acela fredona, se auzi un scâncet de sugar. Comandantul a înţeles situaţia; fără să se întrerupă, şi-a scos pistolul din toc şi a intrat. Din bordei s-au auzit două împuşcături după care scâncetele au încetat.

Maiorul a ieşit fluierând şi, privindu-şi oarecum nemulţumit arma, constată „Ce şvainărai, pentru două gloanţe va trebui din nou să-mi curăţ pistolul şi să lustruiesc tocul.” după care reîncepu să fredoneze, dintr-o altă operă însă.

Dar, brusc, văzându-l pe Hansi al meu, îşi întrerupse aria şi îi reproşă „Soldat, nu ţi-ai făcut datoria!!”, la care subordonatul a avut curajul să-i spună în faţă „Dar domnule maior, era doar un bebeluş!!” numai că muzicianul îl întrebă „*Na una*[1]*...?* Ai fi vrut să ardă de viu??” şi continuă din Mozart.

Aşa că, domnule, de atunci Hansi s-a dilit. I-au luat aruncătorul de flăcări, l-au trimis la un spital de nebuni, unde a început să tremure mai tare, iar când auzea pe cineva că întreabă „na und?” îi sărea de gât şi urla la el „îţi dau foc, era un bebeluş, îţi dau foc.” până cădea leşinat.

Pe urmă l-au trimis acasă şi aşa a ajuns să

lucreze la mine.

Ascultă acum, dragă domnule, cum se aude radioul!” spuse Ştefan, trecând direct la motivul prezenţei lui Constantin şi învârtind potenţiometrul cu delicateţea unui bijutier de altădată.

„Şi să aveţi mare grijă de el că aşa ceva nu mai găsiţi în ziua de azi.” Constantin plăti şi plecă.

Din relatările domnului Ştefan înţelesese că totul ar fi putut avea loc şi cu altă faţă, nu neapărat mult mai bună, dar, pentru el, n-a fost să fie aşa.

Meşterului i se adeveriră în curând temerile: o babă surdă îl reclamă că nu i-a reparat bine o vechitură şi că i-a luat prea mult pentru cât a făcut.

A doua zi echipa de control sigilă atelierul, dar, înainte de aceasta, îi strecurară domnului Ştefan, într-un sertar cu şuruburi şi rezistenţe, un condensator de fabricaţie americană.

În aceste circumstamţe, într-adevăr, tânărul care odinioară trimitea clienţii la „domnul Ştefan, pentru că lucrează bine”, deşi acum conducea percheziţia, nu putea să mai facă nimic. Corpul delictului arăta, fără dubiu, că depanatorul, prin piesele de schimb folosite, submina truda onestă a poporului, devenind un duşman al acestuia.

Locul de detenţie, aflat la marginea unui sat

bănăţean, era mai curând o improvizaţie – bine păzită însă – care-l făcu pe Ştefan să constate, în sinea lui, că tabăra de muncă din timpul războiului fusese mult mai bine organizată.

Timp de patru ani Ştefan făcu atâtea sicrie încât se întreba uneori cum de mai are colegi de lagăr.

În prima săptămână muri un deţinut, iar conducerea constată că nu are lăzi de lemn; exista însă atelier de tâmplărie. Condamnaţii au fost aliniaţi, iar comandantul întrebă sec: „Mă, care ştii, mă, să faci sicrie? un pas înainte!”

Ş tefan se dovedi singurul curajos şi păşi în faţă, deşi nu mai dăduse cu rindeaua şi ciocanul din copilărie, când confecţionase fără ajutorul nimănui un coteţ pentru păsări şi o cuşcă pentru iepuri.

Astfel deveni meşterul de radiouri, sicrierul deţinuţilor, având însă de lucru mai mult decât oricare dintre colegii săi de detenţie.

O singură dată i se făcu tare frică: dăduse în primire – cum se zicea printre ei – soacra comandantului de lagăr, iar el Ştefan, a trebuit să facă un sicriu mai arătos; îi spusese marelui şef că nu mai are cuie lungi, piroane, dar acela îi răspunse plictisit şi enervat „mai lasă-mă cu din astea!”

Află a doua zi că, la cimitirul din sat, când rudele au ridicat sicriul ţinându-l de ramă – nu găseau funiile, iar groparii erau beţi – fundul de scânduri s-a desprins, iar moarta a căzut direct în mormânt, trăgând după ea fâşii rupte din linţoiul alb; aşa că restul sicriului l-au aşezat, cumva, peste ea.

Tocmai când îşi aştepta pedeapsa, adică sfârşitul, Ştefan, chemat la comandant, auzi uşurat că „bună treabă ai făcut, mă, că măcar a ajuns mai repede în groapă, căţeaua dracului, că de mult îi era acolo locul. Aşa că ia o ţigare de la mine, mă.”.

După ce scăpă şi din acel loc, domnul Ştefan nu mai avu parte de încercări răscolitoare.

Trăi mult şi munci aşijderi, aşa că, atunci când îi veni sfârşitul, la aproape o sută de ani, în singurătatea vârstei de care nu contenea să se minuneze, avu şi el senzaţia că toate acele relatări, trăite direct sau auzite, nu mai sunt decât povestiri dintr-o altă lume.

V

Decoraţii pentru Constantin

Constantin pătrunse împreună cu cei câţiva din pluton în ceea ce mai rămăsese din apartamentul unui profesor universitar din capitala dunăreană (uşa cu inscripţie se încăpăţâna să stea în picioare).

Era – sperau ei – sfârşitul unei lupte încrâncenate.

Făcându-se linişte, unul propuse, într-o doară, să rămână cu toţii acolo, peste noapte, în ideea că, aşa cum li se spusese, două bombe sau obuze nu pică în acelaşi loc.

Constantin, în calitate de comandant al celor de faţă, aprobă, însă fără vădită implicare, în timp ce privea rafturile cu tomuri groase rămase ca prin minune la locul lor, în ciuda faptului că încăperea nu mai avea tavan; adică ei, fără intenţie, îl călcau în picioare.

Romică, recrutul ardelean, îşi amenajă meticulos culcuşul pe o grămadă de moloz, aparent mai moale datorită unor draperii zdrenţuite, amestecate cu bucăţile de cărămidă şi mortar vechi; îşi scoase din raniţă sticla învelită în rafie şi trase o duşcă prelungă de palincă din regiunea sa natală, ceea ce îl făcu pe Constantin să observe cu o anume severitate, specifică omului cumpătat şi responsabil: „Ţi-am spus s-o laşi mai moale cu băutul, mă, că odată

o să tragi în cine nu trebuie.”

Romică sări în drepţi, îşi luă arma şi raportă fără să i-o ceară nimeni: „Să trăiţi, dom’ comandant, mai iau una scurtă şi nimeresc toate cărţile alea din raft, una câte una. Pot să vă dovedesc că asta de la mine, de acasă, s-o fiert pentru limpezit minţile, nu pentru alta!”

În ultimii doi ani, de când ieşise din închisoare şi, implicit, accepta războiul, Constantin a avut prilejul să constate că sunt situaţii în care e bine să-i laşi pe oameni să se descarce precum arma automată, adică la întâmplare, fără ţintă precisă. Aflase încă în liceu, de la profesorul de istorie, că pe câmpul de luptă singura lege a militarului este propria lui faptă.

Iată de ce, când Romică începu concret să-şi demonstreze limpezimea de gândire, ţintind foc cu foc tomurile de scrieri literare, comandantul Constantin nu-l întrerupse cu nimic; îşi spunea doar, în sinea lui, că atât beţivii cât şi cretinii trebuie să se împlinească în forme specifice; pe de altă parte, era bine totuşi că acelaşi trăgător se dovedea mult mai treaz şi reticent când se punea problema să-şi descarce arma în semenii săi; chiar aflaţi de partea cealaltă a liniei.

Cine ştie, probabil că Romi apăsa acum pe trăgaci, spre a o face mai rar şi doar dacă era absolut

necesar, în faţa inamicilor. De fapt, Constantin se abţinea să judece pe cineva; nicidecum din spirit evanghelic, ci pentru că pe sine însuşi nu se mai credea prea curat de când îşi semnase înrolarea, având de ales în fapt între a putrezi definitiv pe gratii, hrănind eventual un alt şobolan scârbos şi josnic, şi a lupta în linia întâi împotriva celor deveniţi peste zi – aflase că trădarea, spre deosebire de altele similare, nu avusese loc noaptea – duşmanii ţării.

Cu tact proverbial, ardeleanul împuşcă şi ferfeniţi cam trei rafturi, adică peste vreo o sută de volume, vădind o plăcere destul de idioată, căci, după ce i se descărcă şi ultimul glonţ, se uită la ceilalţi întrebându-se intrigat „ce dracu m-o fi apucat şi pe mine??”

Dar, în afară de Constantin, ceilalţi dormeau.

Spre a preveni o nouă pornire a trăgătorului în cărţi, Constantin mai adăugă doar „Ajunge.” şi stinse toate sursele de lumină dintre ruine, lăsându-l pe Romi în compania propriei nedumeriri, cu atât mai mari cu cât bezna înconjurătoare părea de nepătruns; nici stele, nici lună.

Întâmplarea în sine nu avea nimic deosebit, înscriindu-se în manifestările descreierate specifice războiului, unele, ca aceasta, pozitive, totuşi, în

măsura în care nu pretindeau vieţi omeneşti.

La vreo zece ani după încheierea măcelului, trăgătorul avea să înceapă o strălucită carieră universitară, încununată cu premii naţionale pentru exegezele sale voluminoase, dedicate marilor clasici ai literaturii. Dar, chiar după trecerea timpului, ori de câte ori se apropia de rafturile cu cărţi ce-i aduseseră renumele, avea o uşoară zvâcnire interioară şi se întreba, iarăşi şi iarăşi „Ce dracu m-o fi apucat pe mine. Atunci?”; neştiind, precum comandantul, care e legea militarului în luptă.

Acum Constantin îşi aminti doar de împuşcarea cărţilor şi zâmbea zgribulit în cort: primise chiar ieri două decoraţii, aici în creierul munţilor străini.

Una recompensa întocmirea exemplară a planului de atac în urma căruia armata noastră pierdu sute sau cine ştie câţi oameni, dar înaintă câţiva zeci de metri. Cealaltă reprezenta încununarea luptei efective, cu menţiunea că medalia este însoţită de trese cu fir de aur.

Zâmbetul se transformă, încetul cu încetul, în râs, apoi în hohote: „ăştia sunt sau ticăloşi, sau tâmpiţi, sau amândouă la un loc.” gândi Constantin, fără a refuza neapărat ideea de a fi fost dublu decorat,

căci, după anii petrecuţi pe gratii, micile tinichele cu tricolor puteau să-i prindă bine.

Învăţase acolo, în compania şobolanului Mihai, că suprema formă de prostie a omului inteligent şi integru o reprezintă dorinţa de a rămâne vertical în susţinerea intereselor altora; sau, cum îi spusese retoric un fost camarad „Ca să demonstrezi *ce* şi *cui*?”

Dar, pentru asta, trebuia să ai o anumită structură ale cărei elemente Constantin le identifica în sinele său doar într-o formă selectivă. Adică una era trădarea şi altceva să-ţi scapi pielea, păstrând intim nişte convingeri.

Planul amănunţit al atacului de anvergură îl întocmiseră noii comandanţi superiori, dar, în iureşul evenimentelor, sau intenţionat, nu îşi mai puseseră semnăturile pe el. Constantin primi importanta misiune de a transcrie şi ordona totul într-un dosar, după modelul văzut de ai noştri la nemţi înainte de marea trădare, cum o considera şi el, dar, în urma căreia scăpase de fiertura de varză sărată, cu condiţia să-şi dea viaţa pentru alungarea duşmanului cotropitor.

Fusese un eminent elev şi la istorie dar, tocmai de aceea, nu prea înţelegea legătura dintre lupta împotriva nemţilor şi răsculatul oltean al cărui nume îl

primise divizia în care fuseseră vărsaţi toţi băieţii răi găsiţi prin închisori.

Nu a aflat niciodată prin ce mecanism ajunsese să fie decorat pentru dosarul de luptă, dar şi acum, stând în cort, se gândea că distanţa până în capitala ţării lui e atât de mare, încât, pe parcurs, orice se poate întâmpla.

Îl mai ducea gândul apoi şi la faptul că, în fond, după o luptă, singura dovadă ce se păstrează pentru istorie este dosarul: morţii sunt mulţi, împrăştiaţi şi lipsiţi de relevanţă; în unele cazuri, chiar anonimi.

A doua decoraţie, cea însoţită de tresele aurite, îl făcea să râdă mai curând cinic; adică aşa cum fusese şi oficialul care specifică în scris că i se acordă doar lui Constantin înalta distincţie pentru fapte de arme pline de curaj.

Nici nu i se putea oferi altcuiva, căci el era singurul supravieţuitor din grup.

În timp ce parcurgea cu privirea încă o dată actul oficial, Constantin constată că – paradoxal – deşi calm, îşi iese din sărite; şi asta pornind de la unele expresii.

Dacă lupta pe care o dusese, înainte de a fi închis, i se păruse una destul de logică, întemeiată, menită să genereze o anume ordine în rândul alor săi,

războiul acesta, cu întorsăturile lui şi flecăreala care îl însoţea, îi apărea ca un bordel al popoarelor în care conducătorii frecventau aproximativ aceleaşi curve, îmbolnăvindu-şi însă din plin concetăţenii.

De altfel, după ce auzi în închisoare, că o serie dintre mentori fugiseră peste graniţă, în timp ce el îşi drămuia pâinea mucegăită, înghiţind impertinenţa şobolanului Mihai, începu să se întrebe încet, dar tot mai pregnant, de ce făcuse ceea ce făcuse? Nu regreta, dar nici nu prea înţelegea.

Mai târziu puse totul pe seama vremurilor.

Ca participant direct, era profund iritat de ideea vehiculată, prin gura conducătorilor, referitoare la luptă; cei mai mulţi dintre camarazii săi, trecuţi deja prin cele întâmplate cu câţiva ani înainte, înţelegeau, asemenea lui, că eroismul e o inepţie, că de fapt ei nu apără patria, aflată deja la câteva sute de kilometri depărtare, ci că îşi păzesc propria piele.

Ş i-apoi, condiţia de erou era asociată cel mai adesea cu starea de mort, pe care însă nimeni, întreg la minte, oricât de patriot se declara sau chiar se simţea, nu şi-o dorea.

La fel de ticăloasă – în prelungirea precedentei – i se părea şi ideea morţii pentru patrie. Desigur, cazul lui şi al altora din aceeaşi categorie, era mai

deosebit; vorbise însă cu unii dintre cei socotiţi curaţi: nimeni nu-şi dorise înrolarea şi fiecare lupta ca să scape cu viaţă.

Tot în acea perioadă, Constantin imagină războiul ideal, pe care şi-ar fi dorit să-l poată aşterne pe hârtie, dar era conştient că nu avea talentul necesar. Soluţia gândită era simplă, limpede şi economică; nu se consuma prea multă muniţie, distrugerile materiale erau ca şi inexistente, iar morţii – în număr redus şi aproape previzibil.

Semne ale acestei construcţii i se arătaseră deja în liceu, când li se vorbise despre măreţul moment al proclamării independenţei Ţării de către parlament; l-au intrigat profund două aspecte: faptul că a putut fi afirmată public, cu entuziasm o stare încă inexistentă, ceea ce însemna că toţi cei prezenţi alcătuiau o adunătură de fanfaroni mincinoşi; apoi, infinit mai grav şi josnic i s-a părut că niciunul din aceia nu s-a dus să lupte pentru Patrie, trimiţând, în schimb, la moarte mii de amărâţi anonimi.

(Nu se gândea la militarii de carieră.).

O atât de imensă ticăloşie, vădită altminteri şi la celelalte popoare – după cum avea să constate mai târziu – cerea imperios o rezolvare: pe fâşia ce despărţea două ţări, se stabilea un perimetru bine

delimitat de ambele părţi; aleşii popoarelor, înarmaţi corespunzător, urma să lupte în spaţiul respectiv până când, în funcţie de numărul morţilor, se decidea sfârşitul confruntării, în favoarea unora, sau a altora. Oricum, cugeta Constantin, pierderile umane erau uşor de recuperat la primele alegeri.

Dar, acesta era doar un gând bine ordonat, însă departe de realitatea în care se afla el.

Contabiliza feluriţii semeni pe lângă care trecea sau de care se izbea.

Spre pildă, categoria – redusă, e drept – în rândul căreia se găseau cei „cu cerebelul fierbinte”, cum le spunea el, sau „ăia dă au zupă dă crieri în cap”, după aprecierea unui bănăţean la rostirea căruia proaspătul decorat izbucnea în râs, fără a bănui că peste câţiva ani va auzi asemenea vorbe în Mehala, unde îşi va duce toate întâmplările, îngropându-le înainte de vreme.

Dar şi înfierbântaţii erau de două feluri: parşivii, care îndemnau „Să mergem la luptă, să murim pentru patrie!”, lăsându-i însă pe alţii în faţă; apoi, cei tari de înger, dar slabi la minte, care îşi credeau propriile îndemnuri, convinşi că vor nimici duşmanul; de obicei mureau cei dintâi; şi prosteşte. Unii beneficiau totuşi de onoruri, dar la marginea

gropii.

Constantin nu-i regreta deloc pe aceştia din urmă; ba, dimpotrivă, considera că sunt cei care încurcă socotelile şi transformă orice luptă într-un circ penibil. Scopul trebuia să fie altul: victoria şi păstrarea integrităţii corporale. Lui i-au reuşit ambele.

Mai mult chiar, recapitulând toate cele întâmplate până în dimineaţa înzăpezită, petrecută în cortul de campanie, constată că avusese parte şi de iubire; mută, oarecum, cei drept, dar cu atât mai de neuitat.

Îi rămăsese în minte – ca un mare semn de întrebare – nedumerirea cum putuse mai bine de trei luni de zile să iubească pătimaş şi să fie iubit cu ardoare, acolo în capitala dunăreană, de o femeie care nu-i pricepea niciun cuvânt şi din a cărei gură nu putea spune că a sorbit vreo vorbă înţeleasă, pentru că el nu ştia să scoată niciun sunet ungureşte.

Nici numele nu i-l ştie corect şi nu-l va afla vreodată.

Ori de câte te ori îşi amintea de ea, i se punea un nod în gât, pentru că, în ciuda desăvârşitei necomunicări dintre ei, amândoi simţiseră atunci că trebuie să rămână împreună. Dar expresia „frontul

înaintează” se adeveri după trei luni de convieţuire printre ruine.

Camarazii de arme nu şi-au îngăduit să-l întrebe nimic, căci aproape fiecare îşi avea junghiul său în suflet, din motive mai îndepărtate sau, precum Constantin, imediate. O cunoscuse în împrejurări specifice războiului.

Într-una din primele zile ale prezenţei în oraş, Constantin stabili ca fiecare să ia în primire câte o străduţă, din cele vechi, oricum, aflate şi acelea în ruină.

El o luă în sus şi ajuse într-un soi de parc sau cimitir – nu-şi dădea seama exact – în care se afla un mausoleu – surprinzător – musulman. Mai văzuse ceva asemănător în regiunea sa natală, în oraşe de la Dunăre; se gândi, în acelaşi timp, că, de fapt, şi aici era pe malul aceleiaşi ape; dar foarte departe.

Nu avu timp să privească amănunţit, deoarece îi sări în faţă o fată îmbrăcată în zdrenţe care-i scoteau mai bine în evidenţă frumuseţea chipului echilibrat şi formele corpului prelung; era plină de vânătăi, zgârieturi şi striga îngrozită „nem, nem!”, ceea ce pentru Constantin păru să însemne „nu, nu.”, dar fără a fi sigur de asta.

Văzându-l în uniformă, fata avu o ezitare, dar

nu mai putu face nimic căci se împiedică prăvălindu-se în timp ce după ea se iviră trei soldaţi cu râsete rânjite; atât căderea fetei cât şi apariţia neaşteptată a lui Constantin cu arma îndreptată în direcţia lor, i-au făcut pe toţi trei să se oprească în linie, precum la raport.

Constantin îi măsură într-o clipă şi constată, încă o dată, că nemernicia nu are neam: unul era neamţ, celălalt ungur, iar al treilea român, dintre cei trimişi de el să verifice una din străzi. Acesta se dovedi a fi şi cel mai flecar, cum era şi firesc:

„Domnu' Constantin. Dom' comandant, hai să urcăm toţi pe ea. Dom' comandant, că-i bună. Nu ne vede, nu ne ştie nimeni. Neamţu şi unguru stau de pază. Începeţi dumneavoastră, pe urmă eu şi îi lăsăm şi pe ei. Şi plecăm, că-i război. Hai, lăsaţi arma jos. Şi daţi-i bătaie că noi nu ne uităm. Acuma nu suntem duşmani. Dacă e să împărţim prada, las' să aibă şi ei că ne-am bătut destul ca şi chiorii, pentru alţii. Şi-acu' nici măcar să nu f."

În timp ce soldatul perora, ceilalţi doi, dând semne că înţeleg, îşi desfăceau curelele zâmbind josnic şi deja mulţumiţi.

Cătana în călduri însă nu apucă să spună decât realmente prima literă a mârşavei dorinţi, căci,

Constantin, crescut în cultul respectului nesmintit pentru femei – fete, soţii sau babe – i-o reteză cu un cuvânt „Stârpituri…” şi îi seceră dintr-o rafală pe toţi trei; apoi, cu pedanteria care îl caracteriza, scoase încărcătorul gol, îl şterse cu câlţi şi puse în locul lui unul plin. Urma să cureţe şi ţeava, neîndoielnic, după clarificarea situaţiei.

Fata plângea amarnic în continuare, ceea ce pentru Constantin era de neînţeles, dar, gândi el, probabil că e înfometată; scoase ceva dintr-o desagă şi îi oferi cu generozitate, convins că o va potoli; dar ea se prinse de picioarele lui şi continua să bocească.

Nu era foarte atent la ea pentru că, pe mai departe, nu-i pricepea reacţia şi, în acelaşi timp, voia să aibă certitudinea că toţi trei erau morţi; nu însemna că îi e teamă; verificarea reprezenta întotdeauna încununarea rituală a înfăptuirilor temeinice. Nu înţelegea şi nu înţelesese niciodată ce rost are să răneşti; i se părea un gest sadic, de schilodire, rezultat al unei neîndemânări bolnăvicioase. Dacă deja, inevitabil, trebuia să-ţi mături semenul de pe faţa pământului, firesc şi bine – pentru unul şi pentru celălalt – era să o faci repede şi cu precizie, adică exact cum procedase el cu câteva clipe înainte.

Încercă să se mişte, dar ea îl strâgea la fel de tare; o privi atent de data aceasta şi observă că e tare frumoasă.

Se uită apoi la împuşcaţi şi constată că aveau ochii deschişi, un ultim semn că surpriza fusese totală; mai ales conaţionalul lui – fost, de-acum – avea o expresie de profundă nedumerire. „Mirarea prostului.”, gândi scurt Constantin.

Fata mai conteni din bocit şi începu să-i vorbească, dar absolut inutil, căci el chiar nu pricepea nimic. În acelaşi timp îl mângâia pe faţă, ceea ce începea să fie de înţeles deja, lăsându-i dâre de sânge şi pământ din pălmile zdrobite în căzătură. Era vădit că simţea o uimire plăcută atingând pielea netedă a feţei lui; asemenea ofiţerilor germani, el hotărâse ca, indiferent de condiţii să se radă zilnic, până la sfârşitul războiului, pe care, nu se îndoia că îl va apuca.

De la un moment la altul, decise să nu-şi mai bată capul cu lacrimile fetei.

El nu simţise nicio plăcere sau vreun regret: cei trei se arătaseră fiinţe inferioare, josnice adică, încât locul lor nu era în această lume, altminteri dată şi ea peste cap. Îi străfulgeră prin minte evoluţia pe care o avusese în folosirea armei.

Precum tuturor, la început, îi tremura mâna, dar nu de emoţie, ci din cauza greutăţii pistolului. Trăi, în schimb, o reală satisfacţie atunci când, împreună cu cei mai buni, participă la executarea unor conducători, patrioţi, susţinători ai Patriei în tribune, nu în tranşee. Unul dintre cei ţintiţi avu neobrăzarea cinică să strige „Trăiască Ţara!", drept care, comandantul misiunii, înainte de a-i mai trimite un glonte în cap, îi spuse doar „Trăiască... *dar fără voi*".

Ulterior învăţă o lecţie simplă: cine trage primul şi nimereşte, rămâne în viaţă; dar – îşi repeta el – tragi numai când n-ai încotro şi exact cât trebuie.

Fata îl sărută pe neaşteptate readucându-l la realitatea înconjurătoare, şi îl luă de mână. Profund tulburat, Constantin reuşi totuşi să-şi pună întrebarea „Fato, ce mă fac eu cu tine??" Apoi, parcă nici nu-şi dădu seama cum ajunseseră la ruinele unei case; fata ridică un soi de oblon şi îi făcu semn să coboare după ea.

Era o pivniţă luminată cu un ciot de lumânare, astfel că nu prea vedeai mare lucru. Constantin intuia că sunt doar ei doi. Se petrecu apoi tocmai ceea ce simţise şi el în momentul în care o privise în ochi în timp ce ea îi strâgea picioarele acolo, la mausoleul

ciuntit al turcului.

Nu avea de unde să ştie că departe de acel loc, peste ani de zile, va mai întâlni ruine rămase de la un alt paşă ce fusese silit să-şi părăsească trandafirii şi castanii, tot din pricina războiului; aşa cum o va părăsi şi el pe fată, peste câteva luni.

Cât timp s-a aflat în oraş, făcu astfel încât să o întâlnească zilnic. Era atât de prins în existenţa ei, încât nu-şi putea imagina o zi fără ea; chiar războiul începea să i se pară, dacă nu frumos, cel puţin ziditor pentru sufletul lui. Nu-şi spuneau niciun cuvânt, dar totul părea desăvârşit; probabil, aşa şi era.

Amândoi simţeau că trecuseră de neputinţa vorbirii; el, deşi nu voia să recunoască nici în sine, iar ei nu avea cum să i-o spună, era totuşi urmărit de un fel de teamă neguroasă, îmbinată cu conştiinţa unui sfârşit nedefinit. Şi, pe bună dreptate.

Ea era tot mai încrezătoare şi de o exuberanţă care într-adevăr nu avea nevoie de cuvinte; arăta şi tot mai frumoasă, sau, oricum, aşa o vedea el. În cursul unei plimbări, ajunseseră la ruinele unei biserici, nu departe de pivniţa în care îl dusese prima dată. Ţinându-l de mână, fata îi arătă un colţ; îi spuse uitându-se în ochii lui „eu, Eva...” şi se arătă pe sine cu mâna, după care îi mângâie faţa netedă precum

atunci când fusese salvată. Constantin înţelese că era numele ei, că acolo fusese botezată. Dar, dacă nu asta voise să-i explice? şi avu o nedumerire pe chip care provocă provocă râsul ei atât de împlinit.

Apoi el îi strânse mâinile în ale sale şi avu din nou acea senzaţie în care se îmbinau puterea cu certitudinea. Amândoi simţeau că o anumită îmbrăţişare era mai preţioasă şi mai sigură decât dacă şi-ar fi vorbit de la răsărit până la întunecare. Intuiau că prin podul palmei lipit de al celuilalt treceau gânduri, simţiri; treceau ei unul în altul, mai mult decât ar fi făcut-o prin cuvinte.

Alteori, stăteau la ea, în pivniţă, se iubeau şi se priveau, dar, de fiecare dată, simţeau că nu-şi ajung, că ar trebui să fie nedespărţiţi.

Într-o seară veni anunţul „la miezul nopţii pornim, frontul înaintează.” În acel moment Constantin simţi că se prăbuşeşte; ca niciodată.

Nu i se mai permitea nimănui să iasă în oraş. Plecarea era iminentă. Ea îl va aştepta a doua zi, ca de fiecare dată, la piciorul ruinat al marelui pod, iar el nu va avea cum să-i mai dea vreun semn. O clipă, Constantin simţi că îşi pierde cumpătul.

Voia să meargă la comandant care, probabil, i-ar fi zis „fugi de-aici, băiete, n-avem timp de aşa

ceva!” şi, apoi, de fapt, nu putea să-i spună „Domnule colonel, eu am omorât trei oameni pentru ea”.

În timp ce gândea cu o disperare de animal rănit, cineva i se adresă „Domnu’ Constantin, repede, în camion. Că porneşte.”. Pe când urca, începu să-şi dea seama că nici nu avea cum să-i explice fetei că pleacă, sau că se va întoarce, că nu-i ştie exact numele, că e înnebunit după ea, că vrea să o ia de soţie. Nu îşi vorbiseră pe înţeles niciodată, ci fiecare celuilalt, dar pentru sine.

„Uitaţi aici o batistă, domnu’ Constantin – zise un soldat – că aveţi ochii umeziţi de la explozia de ieri. Aşa cred. Aţi luptat ca un leu. Bine că plecăm din mormanele astea, că nu mai vezi cărămidă pe cărămidă, da’ pare că a fost un oraş frumos. Or fi şi fete frumoase. Da’ cine are vreme pentru ele.”

Constantin nu-i răspunse.

Păstră însă în suflet, în minte şi în tot ce era fiinţa lui, pentru todeauna, privirea fetei care îi îmbrăţişase picioarele.

Toate acestea şi le reaminti, le recapitulă; trecuse de atunci un an şi nu ştia de ce el şi alţii stau pe front mai mult; dar bănuia. Unii spuneau că războiul s-a încheiat. Chiar puse punct gândului când auzi de afară o voce neutră: „Plecăm acasă”.

Fata veni a doua zi la locul lor. Aşteptă până la înserare, apoi se întoarse în pivniţă. Reveni încă timp de vreo două săptămâni, până când un vecin, dintr-o altă pivniţă, îi spuse printre altele că „ăia au plecat demult, aşa. Peste noapte, i-au pus să plece. Toţi s-au dus mai departe.”

Ea totuşi mai merse zile în şir. Deşi înţelesese aproape totul, continua să revină spunându-şi „Ştiu că nu va mai veni, dar eu îl aştept”.

Apoi nu o mai zări nimeni acolo. Începuseră lucrările de reconstrucţie a marelui pod.

VI

Toamna Paşei din Mehala

Primind firmanul din mâinile luminatului Padişah, avu o tresărire necunoscută lui. Mustafa Paşa era umblat prin Împărăţie, dar locul în care urma să meargă în iarna aceasta îi părea, cumva, la marginea lumii lor.

Mulţi beilerbei conduseseră înainte Cetatea aceea dintre smârcuri, dar, cu toate acestea, Mustafa simţea ceva deosebit, parcă el urma să încheie lunga înşiruire a vremelnicilor numiţi prin înţelepciunea

sultanilor din ultimele două veacuri.

Ajunse în Cetate la jumătatea lui decembrie, pe o vreme rea şi urâtă, cu zăpadă amestecată cu ploaie, urmate de îngheţuri care lui, venit dinspre miazăzi, i se păreau chiar năprasnice.

Rememora acea zi, în fiecare primăvară când îngrijea trandafirii şi îşi cerceta castanii. Totul era o consecinţă a întâlnirii lui Mustafa cu arşiţa verii din Cetate.

La sfârşitul celei dintâi primăveri petrecute între ziduri şi întărituri de pământ cu stâlpi de lemn, noul conducător gândi că ar fi bine să îşi înalţe un loc mai plăcut pentru aşi petrece verile ce urmau să vină şi despre care doar Allah ştia câte vor fi să fie. Deja prima se arăta călduroasă şi cu roiuri de ţânţari nesuferiţi.

Îşi încălecă armăsarul şi ieşi din Cetate, către miazănoapte. Merse în pas molcom până când zidul rămase în urmă.

Opri şi se uită la casele locuitorilor, cu grădini îngrijite şi îi plăcu priveliştea. Mai merse puţin şi în întinderea câmpiei i se arătă un dâmb golaş, nu prea înalt. Înaită până la el, descălecă şi urcă din câţiva paşi. Privi în jur: îi vedea pe oameni trebăluind prin curţi şi grădini, dar i se arăta în întregimea ei şi

Cetatea pe care o cârmuia; hotărî să-şi facă în acel loc cuib de plăceri îngăduite.

Când le spuse supuşilor săi că-şi va ridica de mâine casă mare pe movila din mehale, adică din marginea de dincolo de Cetate, mulţi rămaseră miraţi, dar nu cutezară să spună nimic, căci el era Mustafa Paşa, cârmuitor prin voia Luminăţiei Sale.

Către seară merse la moscheea lui Seidi Ahmed, aflată în inima Cetăţii, spre a se reculege la mormântul lui Hagi Mustafa Paşa, mort cu vreo douăzeci de ani în urmă, dar purtător al aceluiaşi nume. Ştia că şi un vizir îşi dormea somnul tot în Cetate, dar numele său era altul.

În scurt timp meşterii înalţară casa de vară a Paşei. Dar, pentru Mustafa, cel mai important lucru se adeveri a fi plantatul trandafirilor şi al castanilor în jurul noii reşedinţe.

Era foarte atent la tot ce făceau cei doi grădinari, ba chiar punea mâna atunci când i se părea că lucrurile nu arată aşa cum îşi doreşte el. Din primăvară şi până în toamnă, Mustafa Paşa îşi petrecea timpul cugetând la cele ce se petreceau în lume şi îngrijindu-şi tufele de trandafiri tot mai înfloritoare, dar şi castanii din ce în ce mai falnici.

Îi privea de acolo, din răcoarea adierii de pe movilă şi pe locuitorii din Mehale, oameni cu îndeletniciri, plăcuţi lui.

Toate acestea nu aveau să mai fie de a doua zi şi parcă, din tot ce lăsa aici, cel mai rău îi părea după trandafiri şi castani.

Acceptase capitularea în faţa necredincioşilor, iar franţuzul care îl învinsese îi acordă doar cinci zile spre a-şi lua calabalâcul şi a pleca însoţit de toţi ai săi. Regreta faptul că ruşinosul act fusese semnat chiar aici în plăcuta reşedinţă din Mehale, printre dragii săi trandafiri şi castani, dar înţelegea că, după câţiva ani, venise vremea să pornească mai departe.

Mustafa ieşi din încăperea în care cu patru zile în urmă se supuse condiţiilor impuse de necredincioşii ce se dovediseră mai puternici; probabil începea vremea lor pe aceste meleaguri, gândise Paşa în timp ce-şi semna sentinţa. Noaptea era deja răcoroasă la jumătatea lui octombrie. Dădea semne de ploaie tomnatică, măruntă şi rece.

Trecând de acum peste toate vremelniciile de care ştia că nu este răspunzător, căci alţii luau deja hotărârile, Mustafa era frământat de o singură problemă: ce se va întâmpla cu trandafirii şi castanii? Brusc se întristă de-a binelea: era limpede că

trandafirii vor fi rupţi cu sălbăticie căci lumea va zice „au fost ai Paşei”; castanii încă nu erau atât de falnici pe cât îi vedea el; dar Mustafa nu avea de unde să ştie că aceştia vor mai trăi aproape trei veacuri, ca şi zidurile casei lui. Abia apoi toate vor cădea pradă celui mai mare duşman: indiferenţa.

Mustafa privi în jur; nu-l vedea nimeni. Începu să dezgroape cu mâinile una dintre tufele de trandafiri. Era cea care crescuse cel mai greu şi pe care o oblojise cu mult drag, iar acum, când se prinsese – mulţi spuneau că Paşa are mână bună – trebuia să fie mutată. O scoase până la urmă, puse pământ în jurul rădăcinilor firave şi o pregăti de drum lung.

Mai apoi, cu o făclie în mână, Mustafa trecu pe lângă tufele rămase şi pe lângă fiecare castan mângâindu-i coaja şi urându-i, precum copiilor, „să creşti mare.”.

La ora amiezii, suflarea turcească ieşea din Cetate, pe o vreme de toamnă ce parcă spunea şi ea că totul se sfârşise.

Mustafa Paşa nu făcuse avere în cei cinci ani cât cârmuise Cetatea, dar îndrăgise mult locul şi pe cei din Mehale. Acum, când pleca învins, nimeni nu avea de unde să ştie că toate simţămintele lui le

adunase într-o mică tufă de trandafiri, firavă, dar care, ajunsă pe mâini bune, avea oricum să-i supravieţuiască celui ce o sădise şi îngrijise.

Întors acolo de unde fusese trimis, Mustafa înţelese nu doar că el încheiase lungul şir al cârmuitorilor Cetaţii, ci şi că, într-adevăr, trandafirii şi castanii săi, aflaţi acum la depărtare, s-ar putea să-i supravieţuiască. Iar asta îl mulţumea deplin.

Găsit vinovat de marile rele din Împărăţie, ca toţi învinşii, Mustafa, grădinarul din Mehale, îşi lăsă capul a doua zi, lângă butuc.

Aceasta era trista poveste a Paşei din Mehala, pe care Constantin o află la un an după ce se mută în cartierul mărginaş dar mândru.

Într-o după-amiază ieşi din casă şi porni către capătul străzii; îi spusese cineva că acolo s-ar afla ruine turceşti printre nişte castani uriaşi.

Cel care îi oferi acest amănunt nu era măhăleanţ, dar un bun cunoscător al oraşului. Îşi menţinea încă statutul de avocat – nici el nu ştia prin ce minune, sau, cel puţin, aşa afirma – şi locuia în centru, într-una din casele vechi ridicate în anii de după plecarea Paşei.

De fapt, atunci când veni din capitală, Constantin merse direct la adresa avocatului, după

cum i se indicase, iar acesta nu-l întrebă nimic, ci îi ură doar bun-venit şi-i preciză laconic: „tinere camarad, la mine poţi rămâne oricât, adică până stau eu.”.

După un timp însă, Constantin îl anunţă că se însoară, deci pleacă, în Mehala, la casa viitoarei soţii. Avocatul îi dori fericire şi adăugă: „E bine. Mergi într-un loc liniştit unde nu te caută nimeni”; ceea ce s-a dovedit a nu fi tocmai aşa. Dar, atunci când urma să fie găsit, Constantin avea deja încheiate socotelile cu semenii.

Ajuns la colţul în care strada intra în câmp, văzu un dâmb cu ruine înconjurate de castani seculari. Dintre zidurile ciuntite de vreme se auzi o chemare ciudată, într-o limbă pe care Constantin n-o înţelegea; doar primul cuvânt i se părea a fi un nume: „Zorca... Zorca...”. Concomitent cu acel îndemn de rezonanţă feminină, se auzea un grohăit cam greoi, dar mulţumit. Din ceea ce părea a fi fost o sală impunătoare odinioară, apăru o scroafă albă care se opri nedumerită la pragul de sus al unor trepte roase de timp, dar pe care se mai putea urca şi coborî.

Dintre castani se ivi un bărbat, ceva mai în vârstă; zărindu-l pe Constantin mirat şi el de ciudata întâlnire, îi spuse din mers: „Ehe, domnule, pă trepţii

ăia Paşa s-o coborât, iar franţuzu Eujen s-o suit, cătră slavă, domnule...”.

Şi, fără să se prezinte sau să-l întrebe de nume, moş Floca sau „gospodin Pera”, cum pretindea să i se spună, îi povesti lui Constantin toate cele despre locul întâlnirii lor, care acum purta numele de „casa popii sârbeşti”; asta pentru că, după Mustafa Paşa, clădirea a ajuns pe mâna bisericii sârbe; apoi, cum putea fi mai rău, în gura timpului care nu iartă nimic, drept care, adăugă „io Pera vin acum să-mi caut scroafa care tăt a doua zi rupe lăteţele dă la cocină şi fuge încoace.”.

Constantin rămase fascinat de povestea locului, dar şi de povestitorul care – află tot atunci – locuia la câteva numere de el. Gospodin Pera porni cu Zorca spre casă, nu înainte de a-i sugera vecinului său să treacă seara pe la el, împreună cu bunul Petru, la o răchie.

Rămas singur, Constantin îşi aminti – fără să fi uitat vreodată – de mausoleul celuilalt paşă şi, bineînţeles, de *ea:* îl frământa acelaşi gând acum – după ce aflase de trandafirii lui Mustafa – ca şi în noaptea când, la ordin, plecase din oraşul ruinat: de ce trebuie să părăseşti ceva drag, tocmai într-o clipă de culme, fără să poţi face nimic? îl invidia pe Mustafa Paşa care măcar avusese posibilitatea să ia o tufă

mică de trandafiri cu sine. De fapt, el ce să fi luat? Pe ea, nu avea cum; observă că începe să gândească precum un adolescent, în ciuda tuturor celor trăite, aşa că rupse firul şi o luă către casă.

Le spuse socrilor săi, de fapt bunului Petru, că îl întâlnise pe vecinul Pera. Soacra lui Constantin nu ştia româneşte dar înţelese despre cine şi ce e vorba, aşa că zise în treacăt pe limba ei: „Na. Şi ăla numai prostii zice. Că mă mir de Catiţa cum mai rezistă.”.

Petru îi dădu toate lămuririle ginerelui său. Mult mai înţelegător decât consoarta sa, vădea chiar o anume admiraţie faţă de moş Floca Pera, altminteri cam de aceeaşi vârstă cu el.

Floca îi ziceau copiii, dar numele său era Pera; iar Catiţa era soţia lui; aveau un câine mic, compact şi cel puţin agitat, dacă nu veşnic nervos, pe care îl botezaseră Focos, alintându-l Fochi, ba chiar Fochiţe.

Exista probabil o potrivire atât de evidentă între arţăgoşenia constantă a stăpânului şi cea neobosită a patrupedului, încât drumul de la Focos la Flocos şi apoi la Floca, devenea firesc şi de neocolit. Spuneau unii că însăşi Catiţa ar fi fost la originea numelui.

Dar, stima de care se bucura moş Floca, provenea de la o întâmplare cel puţin spinoasă – după

justa apreciere a lui Petru – petrecută cu puţin înaintea venirii lui Constantin. Vestea ei se dusese inclusiv pe străzile laterale, până la cele două birturi ale Mehalei.

Organul de cartier convocase adunarea generală de stradă, în vederea văruirii copacilor şi a soclurilor.

Se constată că în faţa casei „Tovarăşului Pera, salcâmii s-au cam uscat”, la care proprietarul ripostă pe limba lui „ia sam gospodin!”, după care ameninţă, spre înţelegerea tuturor, adică româneşte, că, dacă vine odată Tito în vizită în Mehala, să-i vadă pe sârbii de aici şi biserica lor „o să-i zâc io că îs dă acord cu multe ce face el, da’ nu cu treaba asta, cu tovarăşu’, cu druje, cu asta NU!”

Toate aceste vorbe îi împovărară situaţia civică, dar mai cu seamă pe cea matrimonială, într-atât încât Catiţa îi spuse – amestecând limbile Mehalei – de se auzi peste trei curţi (până la noi, specifică Petru), împreună cu lătratul nervos al lui Focos: „Mă, bărbate, eşti lud, dă te pui cu ăştia; nu vezi că nu-i bine? Eşti şi tu un miaştăr acolo, ce eşti neam dă grof? mă. Sau ce???”.

Dar, la acestea, Pera răspunse cu calm şi demnitate, pe limba strămoşilor săi: „NE, ia sam

gospodin!”; adică „NU, eu sunt domn!” îi tălmăci Petru lui Constantin.

Catiţa mai boscorodi că „D-aia or ajuns şi copiii dă-ţ zâc Moş Floca dă Mehala.”.

Admiraţia vecinilor, chiar a întregii străzi, prin reprezentanţii ei, se manifestă, câteva ore mai târziu, în faţă la LINIŞTEA, bufetul din colţ; la sosirea demnului reacţionar, cei prezenţi, în frunte cu moalărul Nicki, măcelarul Arpad şi domnul Ghiţă în halat de brancardier, şeful grătarului cu mici, închinară în cor, ridicându-şi maiestuos, ca într-o liturghie, halbele şi paharele: „O vinit gospodin Pera!”.

Urmă binemeritatul monopol cu sirop, în măsură dublă.

Catiţa însă, mult mai lucidă şi oarecum temătoare, profitând de absenţa lui „gospodin”, plecă până la preotul sârb, măcar că foarte bisericoasă nu părea a fi nici ea.

Cucernicul Milan – stă pe lângă biserica lor, localiză Petru – tocmai îşi udase straturile cu părădaise şi se cinstea cu o ştamplă de răchie. Auzise de isprava lui Pera şi o sfătui pe femeie să fie liniştită că poate fi şi mai rău în anii ce vin; cât despre spurcăciunea de limbă a soţului. Îl înţelegea, căci nici

el nu-i iubea pe ăştia, de aia l-au chemat şi la raion şi la vicariat.

Ajunsă acasă mai descumpănită decât plecase, Catiţa îi spuse omului ei doar atât: „Pero, Pero, câţi neprieteni îţi faci tu cu limba.”.

El, deşi era sub efectul inconfundabil al dublului monopol, îi adresă nevestei sale câteva cuvinte devenite memorabile printre măhălenţi, prin profunzimea lor:

„Catiţo, draga mea, omu' fără duşmani. Îi om fără valoare!”.

„Aşa că – încheie Petru larga prezentare a personalităţii lui moş Floca Pera – mă bucur că v-aţi cunoscut, şi încă la casa popii sârbeşti. Păi, să mergem la un păhărel, până la el. Dacă nu cumva ne-o zogoni a lui.”.

VII

„Căpitanul!”

Ajuns acasă, Constantin îşi reţinu tulburarea în faţa familiei, dar, înainte de a spune ceva, decise în sinea lui ca, măcar o vreme, să ajungă la serviciu pe

jos, adică nu cu tramvaiul „patru”.

Deşi obişnuit din adolescenţă cu vagonul de clasa a doua al capitalei, cu care mersese ani de zile către liceu, Constantin simţi azi că anumite amintiri nu sunt bune la nimic; din contră. Desigur, nu era vorba de vagoanele galbene propriu-zise, ci de altceva.

Bunul Petru îl întrebă cum de a ajuns mai târziu la masă, iar Constantin îi răspunse că tramvaiul a păţit ceva. I-a deraiat vagonul deschis din spate, „sau aşa ceva. N-am mai stat să verific”. Apoi începu o cu totul altă discuţie, pe o temă oarecare.

Se întorcea acasă, luând tramvaiul „patru” de la capătul din centru. Vara prefera vagonul din spate, mai aerisit.

Urcă şi se aşeză; salută discret câţiva măhălenţi care o ţineau şi ei către casă. Chiar înainte de pornirea tramvaiului, urcă o doamnă tânără ţinând de mână un băieţel.

Femeia era îmbrăcată modest, ca toate celelalte în acei ani; pe chip purta parcă o contradicţie: trecuse în mod cert prin ceva greu – Constantin se întrebă brusc dacă şi pe faţa lui se putea citi aşa ceva şi spera că nu – dar, pe de altă parte, o anumită oboseală a privirii era acoperită de

urmele evidente ale unei frumuseţi inconfundabile; privind-o, aveai senzaţia că vezi fotografia de la nuntă, dar gălbejită şi cu zgârieturi aduse de timpuri nu prea îndepărtate şi deloc prietenoase.

În contrast cu ea, copilul nu arăta neapărat că ar plezni de sănătate – nu era gras, nici măcar compact – ci de energie.

În momentul în care auzi scârţâitul roţilor de tramvai, băiatul începu să strige „Pleacă, pleacă, pleacă!”, încât nimeni nu mai avea niciun dubiu în privinţa vehiculului pornit către destinaţie. În acelaşi timp bătea cu piciorul în marginea banchetei pe care ar fi trebuit să şadă. Femeia – în mod cert mama sa – îi spuse ceva în şoaptă, dar categoric şi cu efect căci, pe moment, micuţul amuţi, nu înainte de a preciza că vrea mai repede la Mehala, la bunici unde face tot ce doreşte.

Constantin îi observa nu numai pentru că se nimerise faţă în faţă cu ei, ci şi pentru că aştepta să devină şi el tată, de băiat, dacă se putea.

La prima staţie nu coborî nimeni, doar urcă un ofiţer. Obosit, fără vârstă şi mulţumit că e într-un loc neutru, îşi scoase cascheta, apoi se aşeză lângă Constantin.

Acesta simţi mirosul de transpiraţie îmbinat cu

cel de uniformă militară ţinută în depozit, dar nu-l deranjă deloc. Perioada cât purtase şi el asemenea îmbrăcăminte nu-i mai spunea nimic, indiferent de cele petrecute în timpul înaintării frontului. Pe *ea* nu o asocia niciodată cu aşa ceva; era dincolo de timp, sau locuri. Era în el.

Lumea încă şuşotea în legătură cu tânărul împuşcat săptămâna trecută, după cotitura tramvaiului către Mehala, pe lângă Balta Verde.

Se petrecuse după unsprezece din noapte; era, probabil, penultima tură a tramvaiului „patru”. Printre măhălenţii ce discutau cu glas de somn deja, taxatorul observase un tânăr care nu-şi cumpărase bilet. Îi ceru 25 de bani şi se pregăti să-i înmâneze biletul. Niciodată printre măhălenţi nu s-au găsit călători frauduloşi.

Cu o încăpăţânare inexplicabilă şi ciudoasă tânărul – care cu certitudine, nu era din partea locului – spuse „nu-ţi dau!” şi-i smulse biletul, cu un râs tâmp, lăsându-i muţi pe ceilalţi.

Totuşi, răsări dintre ei un miliţian, de vârstă mijlocie, aparent calm, în fapt destul de pornit şi el, judecând după cum se repezi la recalcitrantul călător: „Dă biletu’ înapoi, mă, şi scoate banii!”.

Tânărul răspunse implacabil „Nu dau nimic!”.

Când tramvaiul ajunsese la macazul dintre poligon şi următoarea cotitură, la cererea taxatorului, vatmanul opri garnitura.

Miliţianul îl înşfăcă de gulerul cămăşii pe tânăr şi îl trase după el ameninţându-l „Ia vino, mă, să coborâm şi să vedem noi ce-i în capu' ăsta al tău dă derbedeu.”.

În ciuda apăsării care se aşternuse, unul nu se putu abţine şi constată că „şi dacă nu ni-s dragi, da' parcă miliţianu' are dreptate dă data asta, ăla nu-i dă pă la noi.”, iar un altul completă „sigur o fi vinit să fure la noapte”.

Apoi, în liniştea întunecată şi complice parcă, răsunară două împuşcături.

Lumea nu numai că amuţi de tot, dar şi păli. Vatmanul, om mai în vârstă, nu zise un cuvânt, ci porni îngrozit tramvaiul, iar după ce coti, anunţă cu voce tremurată că până la capăt el nu mai opreşte.

Nu-l contrazise nimeni.

Chiar şi acum, când deja trecuseră ceva zile, în timp ce-l privea pe băieţelul neastâmpărat din faţa lui, Constantin se abţinea să intre în orice discuţie de acest fel. Măhălenţii, venind către case, susţineau în continuare două opinii, contrare, fie: „nici să omori omu' pântru un bilet. Mai bine era cu cocia”, fie:

„dom'le, ordinea-i ordine, n-ai bani – nu te sui în vagon, da' nici aşa să faci pă deşteptu'.”.

Lui Constantin însă nu-i plăceau întâmplările cu miliţieni, nici dacă evidenţiau posibila justeţe a unora dintre ei.

Deodată copilul se întoarse către mama sa şi, cu o voce deasupra tuturor şuşotitorilor, întrebă hotărât: „Cine e nenea ăsta din faţă?”

Femeia îi răspunse în şoaptă că „e ofiţer. De la armată.”, dar urmaşul nu se dădu lămurit, aşa că îşi continuă interogaţia cu un ton cam arţăgos: „Dar ce fel de ofiţer e şi ce are pe umeri??”

În speranţa de a-l reduce la tăcere, femeia – care în mod evident nu avea amintiri plăcute despre uniforme, indiferent de naţionalitate – îi dădu un răspuns concret; probabil că, şi în urma unei convorbiri avute cu soţul ei despre cele întâmplate în capitală în timpul războiului, despre protagoniştii de diverse culori, ea îşi aminti brusc un posibil grad şi-i spuse salvator că „nenea e căpitan.”.

Băieţelul, care asistase la discuţia dintre părinţi, fără a înţelege aproape nimic, reţinuse doar cuvântul „Căpitanul”. Dintr-odată avu o revelaţie şi fixându-l cu ochii lui strălucitori şi albaştri pe ofiţerul din faţa sa, începu să strige „Căpitanul! Căpitanul! Să

trăiască căpitanul!”

Auzindu-l, Constantin se simţi izbit în cap; cuprins de nervozitate, încercă totuşi să fie lucid şi calm.

Părea că nici ceilalţi călători nu mai erau în largul lor, iar femeia se făcu palidă şi încercă să-i pună mâna peste gură năzbâtiosului ei copil, spunându-i în acelaşi timp „Taci, nu-i voie.”. Micuţul însă, neînţelegând de ce nu e voie, o gâdilă cu limba în podul palmei, o muşcă şi continuă să strige aceeaşi urare adresată „Căpitanului”.

Ofiţerul se trezi şi el brusc din toropeală şi-i spuse femeii îngrijorate „Doamnă… tovarăşa, vedeţi ce spune copilul. Că nu e bine. Eu sunt locotonent…”.

Tramvaiul tocmai opri în staţia de la farmacie; femeia efectiv îl târî după ea pe zgomotosul recalcitrant care o ameninţă că „am să te spun la oti, dar şi la omama”.

Îşi zicea că niciodată nu va mai vorbi de faţă cu copilul, despre ce a fost. Mai bine să uite şi ea, dar asta, oricum, era imposibil.

Constantin coborî şi el în grabă; de fapt nu se temea de nimeni; sau aşa credea. Îşi aminti însă o mulţime de întâmplări care îl răscoleau şi de care – chiar aduceri-aminte fiind – se ferea. Bănuia uneori că

scăpase de ele când, iată, un pui de om, neastâmpărat, cu un singur cuvânt, îl dădea peste cap. Îl deranjau nu vorbele copilului, ci faptul că se auzea pe sine rostindu-le cu ani în urmă, mândru şi convins, la o vârstă când, totuşi, avea mai multă minte decât micul urlător.

Avu din nou senzaţia că nu regretă nimic, dar că nu ştie exact de ce se străduise în a se dovedi statornic în toate făptuirile sale. Probabil că aşa a fost să fie.

Se opri în faţa porţii casei şi inspiră adânc; chiar dacă ştia totul soţia lui nu trebuia să afle nimic despre această întâmplare, iar cel care urma să vină nu avea voie să mai aibă parte de vreuna din spaimele lui.

Înaite de a apăsa pe clanţă, Constantin observă că anumite sertare trebuiau încuiate mai temeinic, iar cheile azvârlite undeva, într-o apă adâncă.

VIII

Durereoasa dilemă a bunului Petru

Îndată ce primi hârtia cu ştampilă şi număr de

înregistrare din capitală, prin care era înştiinţat cine îi va fi şef începând cu ziua de mâine, Constantin avu o senzaţie de rău fizic cum numai iminenta-i boală avea să-i mai provoace.

Citind numele persoanei a cărei nulitate îi era pe deplin cunoscută, Constantin îşi aminti brusc de adeziunea pe care o semnase în liceu, angajându-se să lupte pentru o „Românie pură, naţională şi creştină.” Ajunse însă curând suficient de sus pentru a se îndoi de sinceritatea şi utilitatea epitetelor la care subscrisese – bune însă pentru atragerea celor mulţi şi înfierbântaţi; în privinţa unei anume purităţi – termenul nu era, poate, cel mai fericit – rămase totuşi convins, chiar de nestrămutat.

De fapt nici nu îl deranja atât de mult persoana şefului de mâine – Constantin însuşi diriguia la nivelul său – căci înţelegea perfect încotro merg treburile; cu toate acestea nu putea să nu fie iritat de obrăznicia promovării doar a unor minoritari, astfel că odată îi spuse unui coleg inspector, fără ocolişuri: „cu atâţia -*man-i*, nu vom mai avea femei care să facă prunci.”

Dacă primul nume îl călcă pe nervi, al doilea – al celui care semna ordinul din capitală – îi generă o stare de vomă identică celei avute la prima întâlnire cu şobolanul Mihai, mai precis în momentul când

scârbotania se ridică în două labe vădindu-şi bubele şi cojile de pe pântecele rar-împăroşat.

Nu putea fi o coincidenţă, căci un asemenea nume apare o singură dată într-o atât de perfectă potriveală cu purtătorul său.

Constantin fusese coleg în liceu cu acest *ne-tot* Clăpăgeanu; nu-l considerase niciodată un adevărat camarad.

De după lentile, privirea lunecoasă şi impertinentă – împreună cu gesturile dezlânate – făcea din Clăpăgeanu o apariţie conformă cu ceea ce şi era: un tânăr răzgâiat, obscen şi neterminat, gata să se isterizeze din momentul în care i se lua jucăria din mână sau era contrazis.

Toate acestea, în ciuda faptului că părinţii manifestau o indubitabilă normalitate, tatăl fiind chiar în elita intelectuală a capitalei, fără a se şti însă exact pentru care merite, căci nu erau atât de răsunătoare. Altminteri, datorită lui, în timp ce Constantin şi alţii se suiau în camioanele cu prelată ale armatei, progenitura ne-toată urca în trenul ce avea să o ducă spre capitala artelor.

În ziua când fusese promovat şef la tineret, Constantin rosti un discurs în faţa colegilor subliniind că se va strădui să facă ordine şi curăţenie în marea

organizaţie a liceului; deja în timp ce era aplaudat de profesori, de camarade şi camarazi, Constantin şi-l imagina pe Clăpăgeanu zburat.

Nu numai că nu reuşi să-şi împlinească viziunea, ci, dimpotrivă, primi chiar ordin de sus să-l coopteze în brigada pentru proxima misiune de curăţire. Superiorii care-l credeau pe Clăpăgeanu un bun executant, datorită aparentei sale subdezvoltări cerebrale, se înşelau însă; şi încă în mare măsură.

Constantin ştia prea bine că tânărul Clăpăgeanu era un ticălos care nu înţelegea nimic din valorile la care aderase, sau îi fusese sugerat să o facă.

În ceea ce privea latura faptică, participarea lui la prima misiune fusese o catastrofă menită să pună încă o dată sub semnul întrebării sincera lui apartenenţă la organizaţie.

Se pare că unii suspectau ceva în legătură cu originea sa. O străbunică soţie de tăietor de vite, sau satârgiu, sau aşa ceva, ceea ce, oricum, pe Constantin nu-l prea interesa. Chiar deloc.

Ş i, pentru a-i fi verificată fidelitatea, Clăpăgeanu primi ordin, de faţă cu ceilalţi membri ai brigăzii, să-l împuşte pe un oarecare, binefăcător al neamului, închinător către răsărit, deci trădător.

Trăgătorul se dovedi un atât de prost ţintaş încât, şi după ce epuiză încărcătorul pistolului german, condamnatul tot mai horcăia şi îşi agita braţele. Pe moment, unii au înclinat să-l creadă sadic pe Clăpăgeanu; urma să devină, probabil, dar atunci fusese doar idiot.

Petru avea să-l întrerupă pe Constantin, peste câteva ore, explicându-i astfel cam în ce categorie putea fi încadrat Clăpăgeanu: „Ţin minte că în sat la mine trăia – şi încă binişor – unu' tot aşa, cam *tompit,* cum ziceau bătrânii, dar interesant era că, atunci când îl apuca strechea, trecea drumul şi spărgea toate geamurile casei vecinului, aşa că, pe bună dreptate, au început unii să se întrebe tot mai apăsat" Bine dom'le, nebun, nebun, da' de ce nu-şi sparge niciodată geamurile la casa lui. Şi de ce tot la altu'??"

La ordinul lui Constantin, una dintre camarade puse capăt jalnicei execuţii, cu un glonte bine ţintit în ceafă.

Constantin se abţinu de la comentarii, dar, în sinea lui, îşi zise că un al doilea glonte ar fi fost cel mai potrivit în fruntea tâmpă a lui Clăpăgeanu.

În raportul întocmit a doua zi, Constantin menţionă: „incapabil de a îndeplini o misiune; e bun

mai curând pentru torturări josnice, dar nu pentru execuţii demne.”

Îşi aminti şi de ultima întâlnire cu jalnicul fost camarad.

Când unii se întorceau de pe front – printre aceia numărându-se şi el, Constantin -Clăpăgeanu revenea de la Paris, unde fusese spre a-şi consolida studiile; se întâlniseră chiar pe un bulevard din capitală, cu nume în curs de schimbare.

Clăpăgeanu, la fel de tâmpit, dar mult mai dezinvolt, începu să-i povestească lui Constantin ce grozave lucruri făcuse pe Sena; gesticula atât de savant încât, la un moment dat, îşi lovi nara dreaptă cu propria mână, provocându-şi o hemoragie de toată frumuseţea. Un trecător observă chiar că „ăstuia nu trebuie să-i spargă nimeni botu'”, iar Constantin reţinu atât de potrivitele vorbe.

Îl lăsă pe Clăpăgeanu care continua să peroreze despre serviciile aduse culturii române peste hotare; asta în timp ce îşi lingea sângele, reuşind, din când în când, să-şi întindă vârful limbii până în nara zdrobită. Constantin consideră că, în fapt, această dexteritate linguală era încă un semn al degenerării lui Clăpăgeanu, al apropierii lui de patrupede; dar, desigur, nu de câini şi de cai pe care, încă din

copilărie, Constantin îi socotise, uneori, superiori anumitor oameni.

Fără să fi fost vreodată livresc, – ba chiar îl irita preţiozitatea citatelor – îi veniră în minte versurile învăţate în liceu despre cei plecaţi să studieze la Paris. Reflecta la ele, depărtându-se de Clăpăgeanu, mai mult chiar decât o făcuse pentru notă.

Privind încă o dată semnătura de răzgâiat umflat în pretenţii, a directorului general în ministerul comerţului, Constantin avu o revelaţie: cheia succesului în viitor este să nu fi fost bun de nimic în trecut; sau trădarea; sau – cazul ideal – îmbinarea celor două pe fondul lipsei cronice de caracter.

Ajunse acasă şi îi povesti bunului Petru tot ceea ce îl supăra.

Socrul său asculta cu multă răbdare, de fiecare dată, dar şi cu înţelegerea venită din partea celui ce trecuse prin multe încă din tinereţe. Auzind de vremea liceului, de adeziuni pentru binele ţării, Petru îşi aminti de unde pornise totul.

Din punctul lui de vedere – chiar dacă nu-l împărtăşise nimănui, căci era doar un viitor licean pe atunci – întâmplarea vărului Gavrilă întunecase totul, rămânând un reper care, deşi mocnit în memorie, anuţa parcă relele ce aveau să vină peste mai bine de

douăzeci de ani.

În mica localitate, devenită de graniţă, după război, păţania fatală a tânărului amorez născu două reacţii: prima era a românilor care ziceau că „Ş-o făcut-o cu mâna lui, că doară noi trebuie să ne respectăm hotarul ce l-am dorit.”; cealaltă a ungurilor care afirmau, nu foarte zgomotos însă, că „dacă nu se făcea graniţa asta, nici Gabi n-ar mirosi acum florile de la rădăcină”.

Totul se desfăşurase cât se poate de simplu.

Iubita lui Gavrilă vieţuia în aşezarea vecină care, însă, de o săptămână era despărţită prin hotar naţional de cea de unde venea interpretul serenadelor nocturne.

Tânărul trubadur, chiar dacă era cuprins de fericirea generală a unirii cu Patria (deşi – sublinie Petru – unii deja susţineau că aceasta din urmă se unise cu Ardealul), nu lua tocmai în serios linia păzită straşnic între cele două vecinătăţi, aşa că, prinzând pe înserat un moment de neatenţie a recenţilor grăniceri, trecu, ţinându-şi dibla sub braţ, în satul de alături şi, implicit, în Statul vecin.

Ca şi în dăţile trecute, o încântă pe frumoasa lui Paraschiva – avea să rămână definitiv Piroska – apoi

se iubiră, pătimaş precum serenada-i, până când fata, dezmeticită mai iute decât el, îl sfătui să se întoarcă înainte de zori.

Ascultător – ca niciodată, căci motive serioase nu avusese înainte – Gavrilă porni prin întuneric.

De undeva, cineva strigă „Stai!”, dar el păşea în continuare ca surd, după care se auzi o împuşcătură, apoi un scurt zbârnâit parcă mieunat, un horcăit, o bufnitură.

Ca într-o absurdă şi nevoită tragere la ţintă, glonţul grănicerului român nimerise exact prima coardă a viorii, pătrunzând în continuare în trupul nesăbuitului ceteraş.

Către dimineaţă s-au făcut constatările de rigoare şi rutină, menţionându-se în raportul oficial „trecerea duşmănoasă peste hotarul ţării”. Cu toate acestea, însuşi ofiţerul de serviciu, un regăţean între două vârste, neutru, după întocmirea actelor şi aflarea adevărului indiferent deja, spuse îngândurat, ca pentru sine: „sărmanul iubăreţ.”.

Trecut prin multe, Petru nu-şi mai amintea exact ce urmase, doar înmormântarea lui Gavrilă la care a luat parte întreaga aşezare, sau aproape.

Îi veni însă în minte Gavrilă, fără să-l fi chemat, în momentul când, peste ani de zile, ştergându-se,

adică mutându-se iarăşi hotarul, un ofiţer ungur îi spusese plin de ţâfna prostească a învingătorului mărunt şi momentan, că „nevastă-ta e o curvă, nu unguroaică, dacă şi-a luat de soţ un valah!”

Atunci îşi aminti de adeziunea pe care o semnase, la intrarea în marele partid, dorind să-şi aducă sincer aportul la un „Ardeal cuprinzător, al tuturor românilor şi al fraţilor noştri cu care de secole împărţim şi binele şi răul”. De data aceea însă împărţirea ieşi tare prost, căci – cum avea să zică Petru însuşi – lui îi reveni doar răul.

Petru era atât de blând şi iubitor încât, deşi funcţionar de stat, nu înţelegea precis ce se întâmplă, dar urmă decizia soţiei sale de a pleca din calea alor ei. Nu s-au oprit până la Timişoara, unde ai lui – de astă dată – îl făcură să se simtă precum vărul Gavrilă odinioară, împuşcat, dar nu chiar mortal.

I se reproşa, pur şi simplu, refugiul din calea cotropitorilor cu care ar fi trebuit să lupte. Coordonatorul activităţilor pentru refugiaţi, un guraliv indiferent, trimis de la capitală, îl întrebă cu nesimţire specifică: „De ce n-ai rămas acolo, să aperi ţara?... în fond... ce cauţi, dom’le aici?”

Asta, în ciuda faptului că în Registrul pentru refugiaţi, la numărul 3282 al fişei de familie, era

trecut fără echivoc „dat afară din serviciu şi ameninţat”.

Ş i, din nou, Petru îşi aminti de adeziunea semnată cu atâta convingere, pentru un „Ardeal al *tuturor* românilor…”.

În scurt timp, nervii îi cedară şi deveni parcă un om mai bun decât fusese înainte, dar cu unele ieşiri greu de înţeles nu numai pentru măhălenţii ce nu-i cunoşteau povestea, ci chiar pentru soţia lui care-l pricepea întru totul.

Vorbind cam toate limbile Mehalei, Petru găsea o adevărată plăcere în a conversa cu trecătorii prin faţa casei, când nemţeşte, când sârbeşte, când ungureşte, aşa că tocmai românii – căci numai lor le-o spunea şi chiar sectoristului Puiu Balint – erau primii surprinşi când îl ascultau spunând, uneori, că „acolo, la noi, în Voivozi, nu ne jucam. Vorba era:” numa’ păru mi-l scutur – toţi ungurii pică-n cur”.

Constantin însă îl înţelegea, căci ştia totul despre el; şi invers.

Dacă-l auzea, întâmplător, soţia lui îl întreba, cu tristă blâdeţe, seara la cină: „Da’ ce ai cu ei, mă Peter, că doară şi eu sunt unguroaică şi de pe acolo m-ai luat. Sărmanul de tine…”. Adăuga apoi, ca pentru sine „E moale la minte”.

În acel moment, băţoşenia lui, cu totul imaginară, dispărea, căci el, bunul Petru, simţea cât de mult îşi iubeşte consoarta. Atât de mult încât ajunsese să-şi accepte propria fantasmă, dusă până la certitudine, cum că, în fapt, toţi ungurii ar fi români renegaţi sau maghiarizaţi.

Cel mai bun exemplu l-ar fi reprezentat chiar amicul lui de peste drum, Szabo (întâmplător chiar croitor), care – zicea Petru – trebuie să fi fost românul Sabău. Dar, spunea tot el, aşa stăteau lucrurile şi cu mulţi alţii; de parcă frizerul Lakatos n-a fost odinioară – el sau strămoşii lui – Lăcătuşu?

Ba chiar, o suspecta pe soacră-sa Ilona, care-şi ţinea pe noptieră Biblia, cu tricolorul roşu-alb-verde ca sfânt semn de carte, că ar fi chemat-o Ileana şi că nu voia să recunoască.

După mai mulţi ani, când însuşi Constantin – din cauza sfârşitului său – devenise o dureroasă amintire, în ultimele zile ale chinuitei vieţi de care avusese parte bunul Petru, problema se agravă, iar cele din urmă întrebări le adresă tot soţiei sale, pe limba ei.

Nesecata lui dorinţă de a se înţelege cu toţi, aşa cum se şi întâmplase în Mehala pe care o considera a lui, îl făcu să întrebe, printre altele,

înainte de a pleca definitiv:

„Auzi, turtureaua mea, dar. Mă gândesc şi eu aşa, că tot avem acelaşi nume şi eu şi el, oare acolo sfântu' Petru o să-mi vorbească româneşte?”.

IX

Steag negru

„Hotărât lucru – zise Petru, ca pentru sine – nu-i bine să mori odată cu ăştia mari”.

Constantin îi reţinu cuvintele, deşi, pe moment, parcă nu înţelegea despre ce e vorba; iar despre cine, cu atât mai puţin, pentru că nu îl interesa.

De altfel, starea lui se agrava de la o zi la alta, în asemenea măsură încât, deşi nu fusese niciodată superstiţios, începu să oscileze de la o oră la alta între speranţa resimţită când auzea întâmplător pe cineva spunând că „ăi tineri rezistă la boală, că au cu ce să lupte”, şi disperarea provocată de câte o babă măhăleanţă care – cine ştie despre cine vorbea – trecând pe stradă, pe lângă el, afirma savant către o alta „dacă-i tânăr, nevârstnic, să duce că n-are ca noi ăi betrâni, atâta răutate în el prin care să să bată cu

boala.”.

După un periplu inutil şi chinuitor, prin capitală, pe la somităţile unui institut celebru şi prin cum îi jumulea pe pacienţii mai de soi – alţii nici nu prea ajungeau acolo –, Constantin rămase cu două coaste lipsă, dar cu certitudinea, personală, că se va vindeca; asta până când, după o săptămână de la întoarcere, începu să se simtă mai rău.

Îl consultă pe un prieten urolog, tânăr şi el, deci fără renume.

Verdictul fusese dezarmant pentru proaspătul operat: „te-au tăiat degeaba, iar tu ai plătit şi mai degeaba; te-au injectat ca să te simţi bine vreo şapte-opt zile. Îmi pare rău.”.

Constantin urma un soi de tratament, în care credea câteva ore pe zi, după care îşi dădea seama că e cam inutil. Trebuia să ajungă tot a doua zi în centru, la un spital, iar pentru aceasta bunul Petru îşi strângea toate forţele de care dispunea.

Formau împreună o apariţie bizară, căci, văzându-i la braţ, aveai certitudinea că tânărul de treizeci de ani îl sprijinea pe sexagenarul care-şi trăgea piciorul stâng; când porneau însă din staţia lui „patru”, devenea limpede că lucrurile stăteau invers,

trezind mirare, dacă nu compasiune.

Sfidându-şi starea, lui Constantin îi plăcea să intre în strada îngustă de pe cealaltă parte a Operei, unde nu circulau tramvaie, dar puteau fi văzuţi artiştii – cântăreţi, balerine, dirijori – mergând la repetiţii. Însoţit de Petru, Constantin păşea în acea stradă cu un sentiment al complicităţii lăuntrice, pe care ţi-l dau locurile vechi, înguste şi neînţelese de alţii.

Nu-şi dădea seama de ce, dar erau momentele în care uita de boală. Coborâră din tramvai; Constantin se sprijini de braţul lui Petru şi porniră încet către o nouă etapă a tratamentului, în fapt identică celorlalte. În strada îngustă era pus un steag negru.

Murise o balerină. Constantin nu prea mai vedea bine – avea să orbească înainte de a muri – astfel că Petru îi explică despre cine era vorba. După ce înţelese, Constantin, mare iubitor de operă, îi spuse lui Petru: „Să mergem la portretul ei să ne închinăm...”.

Petru înţelegea aluzia.

Într-una din zilele precedente încetase din viaţă unul dintre mai marii statului. Organele locale amenajaseră chiar în clădirea de lângă Operă – important sediu partinic, în strada îngustă – o sală în

care cetăţenii oraşului, îndureraţi sau eliberaţi, să se perinde prin faţa portretului, în semn de condoleant omagiu. Erau scutiţi doar bolnavii.

Constantin simţea o stare contradictorie, de adolescent înfuriat: de ce nu s-a făcut aşa ceva pentru frumoasa balerină pe care atâţia au aplaudat-o şi admirat-o, ci pentru unul despre care – deşi aplaudat şi el – Petru afirmase aseară că „bine că l-o luat dracu' şi pe ăsta".

Se opriră câteva clipe pentru a-şi trage sufletul, din pricini diferite: Petru cu piciorul şi vârsta, iar Constantin pentru că revolta lăuntrică îl făcea să se simtă mai rău.

Din locul în care se aflau ei doi, privind steagul negru, se vedeau oamenii stând la coadă, ordonaţi în piaţa Operei, pentru a-şi lua rămas bun de la cel dispărut. Unii lăcrimau, ceea ce-l determină până şi pe blândul Petru să gândească cu glas tare spunându-i, discret însă, lui Constantin: „ăştia-s bolnavi.".

Era o discrepanţă nedreaptă între omagiul adus conducătorului şi singurătatea steagului negru din strada îngustă, în faţa căruia aproape nimeni nu avea timp să se oprească.

Asta îl intriga la culme, până la nefiresc chiar, pe Constantin, desigur fără a se gândi, fie şi un

moment, că în foarte scurt timp avea şi el să dispară.

Îl frământa în asemenea măsură încât, în drum către casă, în monotonia vechii remorci de tramvai, tocmai la macazul unde într-o noapte de vară un miliţian împuşcase un călător rebel şi anonim, înţelese vorbele lui Petru „nu-i bine să mori odată cu ăştia mari”.

Brusc, se gândi însă la sine şi, poate, pentru prima dată, la ceea ce avea să urmeze.

Petru, deşi îl ţinea protector de braţ chiar şi când şedeau pe bancheta de lemn, aţipise pentru câteva clipe, astfel că tresări atunci când ginerele său îi spuse „nu-i bine să mori nicicum.” şi, uşor buimac, răspunse „da. Da. Aşa-i, e capătul”.

Privind afară, adăugă „Ţine-mă bine, băiete, să coborâm.”.

X

Constantin şi lupta pentru pace

Când se aştepta mai puţin, adică deloc, Constantin primi o înştiinţare de la ministerul comerţului, din care află că este numit şef al

serviciului în care activa, în locul celui ce-i provocase atâta repulsie cu câteva luni bune în urmă.

Semnătura nu mai era a lui Clăpăgeanu, ci a altcuiva, necunoscut.

Constantin nu ştia ce să creadă, mai ales că vremurile erau de aşa natură încât o asemenea numire devenea cel puţin suspectă.

Pe de o parte era atât de mulţumit – nu de funcţie, ci de schimbare – încât avea certitudinea că se simte tot mai bine; pe de altă parte, o anumită prudenţă îl făcea să fie reţinut şi bănuitor. Singura concluzie la care putea ajunge era că, probabil, unii dintre foştii camarazi din capitală ajunseseră unde trebuia.

Starea aceasta nu dură însă mult, căci boala înainta necruţătoare; şi atât de rapid încât Constantin îşi dădu demisia de la locul de muncă.

Cineva îl sfătui să meargă totuşi, din nou, la celebrul Institut din capitală, unde fusese sfârtecat pe bani buni, dar inutil, la marele academician care le ştia pe toate.

Până şi Petru îi spuse că „mai rău nu poate să fie decât o fost”.

Deşi simţea că îi dă târcoale entuziasmul final al tuberculosului care în ultimele clipe se crede mai

sănătos ca oricând, Constantin merse până în capitală gândindu-se că, în fond, el suferea de altceva, nu de plămâni, deci, o anumită încredere, resimţită alternativ cu disperarea, ar fi justificată.

Un plic consistent, amintindu-i marelui om de ştiinţă şi academician de cel ce a precedat operaţia, generă o consultaţie temeinică şi întremătoare.

Constantin se întoarse plin de încredere, deşi se simţea tot mai rău din momentul coborârii din tren.

Marele terapeut fusese atât de mulţumit de pacientul din provincie încât îi garantă sănătatea, cu menţiunea că, periodic, chiar dacă se simte bine, e potrivit să vină pe la Institut, la cel ce l-a însănătoşit.

Constantin ajunsese să înţeleagă şi ideea veşnicei recunoştinţe, chiar dacă, în fapt, nu mai avea niciun motiv pentru aceasta.

Voia doar să mai trăiască.

Încrederea îi crescu într-atât încât redactă un act oficial către *Serviciul cadre,* prin care îşi înştiinţa superiorii din capitală că” revin asupra cererii mele cu data de 23 XI, de a-mi aproba demisia şi menţionez că rămân mai departe în serviciu.

Motivele sunt:

În urma unei vizite şi tratament la Institut sănătatea mi s-a întărit”.

Ş i, pentru a fi toată lumea mulţumită, într-un puseu de entuziasm cu totul nespecific lui, Constantin încheie cu majucule: „LUPTĂM PENTRU PACE”.

Chiar dacă şi-ar fi dorit cu sinceritate, Constantin nu avea cum să mai lupte pentru ceva. O făcuse suficient înainte. Apoi, rinichii îl lăsau tot mai mult, iar dializa încă nu fusese inventată.

În bezna care pusese stăpânire pe ochii săi, cu câteva săptămâni înainte de moarte vedea uneori două puncte roşii; credea că sunt privirile răzbunătorului şobolan Mihai. Avea şi ore mai bune, în care nu înceta totuşi să repete cu disperare „Nu vreau să mor.”, până când veni şi cea din urmă.

Într-o noapte friguroasă, ce-l anunţa pe Moş Nicolae, când nici tânăra soţie nu ma plâgea căci ochii îi sleiseră, Constantin renunţă şi la cuvinte şi muri.

XI

Raport

Întorşi în capitală, cei doi bărbaţi în haine din piele neagră, se prezentară la post a doua zi, de dimineaţă, înmânându-i şefului lor direct un raport

confidenţial cu următorul conţinut:

Tovarăşe Comandant,

Subsemnaţii ofiţeri, am îndeplinit misiunea care ne-a fost încredinţată. Deplasându-ne în teren, am constata următoarele: fostul camarad, purtând prenumele Constantin, nu a putut fi contactat, cu atât mai puţin racolat pentru nevoile operative ale serviciului nostru. La adresa indicată, am luat legătura cu socrii, cu soţia, chiar şi cu fiul lui Constantin. Toţi ne-au confirmat moartea fostului dvs. Camarad.

Am acţionat conform indicaţiilor, astfel încât nimeni nu a putut bănui scopul adevărat al vizitei noastre.

Date fiind circumstanţele mai sus amintite, am considerat potrivit să-i cerem văduvei să ne ducă la mormânt, ceea ce dumneaei a acceptat.

Vă informăm că locul de veci este îngrijit corespunzător; cu acordul văduvei, am aprins un rest de lumânare aflat lângă cruce.

Revenind la domiciliul camaradului Constantin, am manifestat aceeaşi neîncredere, pentru a nu trezi nedumeriri în rândul membrilor familiei. Dumnezeu să-l odihnească în pace.

Prezentul raport este întocmit în 1(unu)

exemplar, fără număr de înregistrare şi dată.

Maior: indescifrabil

Locotenent: indescifrabil.

Conţinut